

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Bc. Kristýna Kurková

Přítomnost otce u porodu jako lidské právo

Diplomová práce

Olomouc 2024

Čestně prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci na téma *Přítomnost otce u porodu jako lidské právo* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 107 403 znaků včetně mezer.

V Hodoníně dne 31. 3. 2024

Kristýna Kurková

Na začátku bych ráda poděkovala doc. Mgr. Janu Kratochvílovi, Ph.D. za pomoc při vedení mé diplomové práce a také za cenné rady, které mi usnadnily psaní diplomové práce.

Seznam použitých zkratek

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
ÚS ČR	Ústavní soud České republiky
Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod publikovaná pod č. 209/1992 Sb.
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Listina	Usnesení č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
ZZS	Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
VOS	Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů
ZOVZ	Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů

Obsah:

Úvod	6
1 Uvedení do problematiky práva otce být přítomen u porodu	8
1.1 <i>Historický vývoj přítomnosti otce u porodu</i>	8
1.2 <i>Definice základních pojmů dotýkajících se práva otce být přítomen při porodu ..</i>	10
1.3 <i>Zdravotnické aspekty práva otce být přítomen u porodu</i>	14
2 Dotčená základní práva v České republice	17
2.1 <i>Lidskoprávní, ústavně právní rámec a zákonný rámec práva otce být přítomen u porodu</i>	17
2.2 <i>Právo na soukromý a rodinný život.....</i>	19
2.3 <i>Argumentace odborné veřejnosti o právu otce být přítomen u porodu</i>	29
2.4 <i>Nositelé práva otce být přítomen u porodu</i>	33
3 Omezení práva otce být přítomen u porodu	37
3.1 <i>Test proporcionality</i>	38
3.2 <i>Kritérium vhodnosti</i>	40
3.3 <i>Kritérium potřeby</i>	41
3.4 <i>Kritérium přiměřenosti</i>	41
Závěr	46
Seznam použitých zdrojů	48
Abstrakt.....	54

Úvod

Porod dítěte je přelomovou událostí v životě každé matky. Tato událost se však týká i otce, jelikož otci po porodu vznikají určením otcovství na základě některé ze tří domněnek otcovství povinnosti vyplývající z občanského zákoníku.¹ Otec má vůči svému dítěti mnoho povinností, a to povinnost o dítě pečovat, chránit jej, zabezpečovat jeho výchovu a vzdělání, zastupovat jej, stýkat se s ním, stanovit místa bydliště dítěte a spravovat jeho jmění. Na otci však nespočívají jen povinnosti; má rovněž práva.² Zůstává tedy otázkou, zda některá práva otce mohou existovat i před samotným narozením dítěte.

Je zásadní si uvědomit, že vztah mezi rodičkou dítěte a lékařem při porodu je vztahem mezi lékařem a pacientem, který v demokratických státech v několika nedávných dekadách dostal podstatné změny. Od paternalistického pojetí vztahu, jenž je charakteristický pro doby už minulé, došlo k posunu směrem k partnerskému vztahu mezi lékařem a pacientem. V partnerském vztahu má být především brán ohled na autonomii vůle pacienta, důstojnost pacienta a náleží mu právo samostatně se rozhodovat o svém zdraví a zdravotních službách, které mu budou poskytovány.³ To platí i pro vztah rodičky a lékaře, respektive rodičky a zdravotnického personálu.

Lze konstatovat, že je zde nejen časový posun, ale i posun ve smýšlení a postavení nositelů základních práv. Dochází tak k rozšiřování pojmu základních lidských práv a jeho jednotlivých komponent. V dnešním světě je možné, aby došlo k uvedení v činnost jednotlivých součástí základních lidských práv, které společnost v minulosti nevnímala jako základní lidská práva, ale nyní je tak začíná vnímat.

V současnosti mají fyzické osoby stále naléhavější potřeby v oblasti vymezení základních lidských práv a jejich jednotlivých součástí. Není tomu jinak ani u základních práv realizovaných v oblasti medicínského práva, kdy právě otec nenarozeného dítěte si nárokuje možnost být přítomen u porodu svého potomka. Otázkou je, zda se jedná o právo, či ne.

Smyslem této práce je odpovědět dvě výzkumné otázky. První zní následovně: Je přítomnost otce u porodu základní lidské právo, nebo se jedná jen o možnost doprovodu otce k porodu, na kterou neexistuje právní nárok, a nejedná se tedy o základní lidské právo? Druhá výzkumná otázka zní: Pokud se jedná o lidské právo, je v České republice toto právo zákonem garantováno a v lékařské praxi dodržováno?

¹ § 776 OZ an.

² § 858 OZ.

³ ŠTEMBERA, Zdeněk. *Rodička včera, dnes a zítra*. Praha: Maxdorf, 2016, 171 s.

Práce je členěna do tří kapitol. První kapitola zahrnuje obecné uvedení do problematiky práva otce být přítomen u porodu, včetně historie otců u porodu, vydefinování základních lékařských pojmů a zdravotnických aspektů práva být přítomen u porodu a postavení otců u porodu. Druhá kapitola se zaměřuje na samotné jádro práce, tj. právo otce být přítomen u porodu jako základní lidské právo, zda spadá pod ochranu rodinného a soukromého života. Nedílnou součástí této kapitoly je zkoumání institutů a zahraničních soudních rozhodnutí podírajících právo otce být přítomen u porodu.

Třetí kapitola se zabývá tím, jestli je v České republice toto právo dodržováno a jakým způsobem může být právo otce být přítomen u porodu omezeno. V této kapitole je řešeno, jaké legitimní cíle musí být naplněny, aby toto právo mohlo být omezeno, a zda je omezování otce u porodu přiměřené při kolizi s jiným základním právem.

Cílem této práce je prozkoumat přítomnost otce porodu v obecné rovině, nejen v období nouzového stavu a mimořádných vládních opatření v souvislosti, s nimiž se toto právo dostalo do povědomí veřejnosti.

V případě, že právo otce být přítomen u porodu je základní lidské právo, si práce klade za cíl poskytnout komplexní přehled o platné právní úpravě a judikatuře směřující k praktické realizaci práva otce být přítomen u porodu.

Téma bylo zvoleno z toho důvodu, že v dnešní době dochází k neustálému omezování, ne-li přímo porušování lidských práv. Považuji za nutné se v demokratickém právním státě, kterým Česká republika je, základními právy zaobírat.

Právo dává medicíně základní soubor pravidel chování, ve kterých se mohou lékaři a zdravotní pracovníci pohybovat. V lékařském oboru jsou však základní lidská práva často nerespektována či opomíjena. Je žádoucí vymezit jednotlivé elementy základních lidských práv, aby mohly být v lékařském oboru respektovány a dodržovány.

Mimo výše uvedené je důležité se věnovat podrobné specifikaci základních lidských práv, která jsou v odborné literatuře řešena okrajově, nebo dokonce vůbec, jako je tomu možná u práva otce být přítomen u porodu. Avšak právo otce být přítomen u porodu jako potenciální základní lidské právo se zrcadlí v české právní úpravě a je také předmětem soudních rozhodnutí.

1 Uvedení do problematiky práva otce být přítomen u porodu

1.1 Historický vývoj přítomnosti otce u porodu

V minulosti přítomnost otce u porodu nebyla běžným jevem. Pro období již uplynulých miléníí je charakteristické, že přítomnost osob u porodu byla určena pouze ženám. V těchto dobách, kdy se nerodilo ve zdravotnickém zařízení, ale v domácnosti, otec zpravidla čekal v odlišné místnosti, popřípadě pomáhal s přípravou na porod, např. vyhledal porodní bábu či lékaře nebo vypomáhal s ohřevem vody. Samotný porod prvně prováděla žena z vlastní rodiny, která již měla praxi s porodem, v následujících dobách jej prováděla přímo porodní bába, případně lékař, pokud nastaly při porodu komplikace.⁴

V 50. letech 20. století, kdy se převážná část porodů přesunula do porodnic a veškerou péči o rodičku vykonával odborný porodnický personál, byli otcové prakticky vyloučeni od porodu.⁵

Později ve vyspělých zemích porod vykonávali vzdělaní odborníci, tedy porodník, porodní asistence, anesteziolog a neonatolog, což vedlo k tomu, že se žena sama ocitá ve zdravotnickém zařízení a vyžaduje přítomnost otce dítěte u porodu.⁶

V západní Evropě do 60. let 20. století a v České republice dokonce do 90. let 20. století otcova účast u porodu nebyla běžná, jelikož byla zapovězena, neboť v lékařských kruzích panovalo znepokojení z toho, aby na porodní sál nebyla zavlečena infekce.⁷

Americká společnost gynekologů v roce 1970 zorganizovala konferenci, na které byla prezentována přednáška profesorky Newtonové na téma humanizace porodu. Záslouhou této přednášky vzniklo novodobé smýšlení ohledně přítomnosti otce u porodu a důležitosti partnerství muže a ženy při porodu. Poté lékaři začali tuto ideu reflektovat v praxi.⁸

Již v 70. letech 20. století dochází v oblasti porodnictví k rozmachu „humanizačních metod“ a změně postoje ohledně postavení otce u porodu. Ten je poprvé vnímán jako společník a zastánce rodičky, a proto mu je znovu umožněn přístup do porodnic.⁹

⁴ FAIT, Tomáš, SMEJKALOVÁ, Eva. Otec u porodu. *Praktická gynekologie* [online databáze], 2014, roč. 18, č. 1, s. 75–78. [cit. 6. července 2022]. Dostupné z: databáze <https://www.prolekare.cz/casopisy/prakticka-gynekologie/2014-1/otec-u-porodu-48522>.

⁵ TRČA, Stanislav. *Partner v těhotenství a při porodu*. Praha: Grada Publishing, 2004, 9 s.

⁶ FAIT, Tomáš, SMEJKALOVÁ, Eva. Otec u porodu. *Praktická gynekologie* [online databáze], 2014, roč. 18, č. 1, s. 75–78. [cit. 6. července 2022]. Dostupné z: databáze <https://www.prolekare.cz/casopisy/prakticka-gynekologie/2014-1/otec-u-porodu-48522>.

⁷ Tamtéž

⁸ TRČA, Stanislav. *Partner v těhotenství a při porodu*. Praha: Grada Publishing, 2004, 10 s.

⁹ NAVRÁTILOVÁ, Daniela. Otec u porodu. In: ROZTOČIL, Aleš a kol. *Moderní porodnictví*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, 192 s.

Novodobá podoba přítomnosti otce u porodu byla poprvé odzkoušena v USA, kde zaznamenala úspěch, a vzápětí byla aplikována i v Evropě.¹⁰

Na území České republiky byly v 80. letech 20. století rozprouděny debaty nejen v odborných, ale i v laických kruzích ohledně přínosů, rizik a nevýhod přítomnosti otce u porodu. V návaznosti na to byla v našich končinách otcům přítomnost u porodu v porodnicích povolena v 90. letech 20. století.¹¹ Počáteční pochybnosti o přítomnosti otce u porody byly tak vyvráceny.¹²

V Československu byla historicky první přítomnost otce u porodu realizována v roce 1984 v porodnici ve Znojmě a v odborné veřejnosti byla přijata protichůdnými postoji. Za pozitivum otce u porodu byl shledán kladný dopad na vývoj porodu, ale i posílení vztahu mezi rodiči dítěte. V debatě na stránkách Československé gynekologie byla přítomnost otce u porodu podrobena negativnímu posouzení, kdy část odborné veřejnosti došla k názoru, že účelem práce porodníků je na základě vědy *humanizovat porodnictví*, ale zároveň není jejich posláním, aby se porodnictví přizpůsobovalo současným moderním poměrům. Rozpínání přítomnosti otců u porodu prozatím omezovaly porodnické poměry, protože v porodnicích byly často porodní sály určeny pro několik budoucích matek a porodní lůžka tak byla oddělena jen plentou.¹³ V roce 1992 přítomnost otce u porodu byla výzkumy zkoumána už jen zřídka, avšak s všeobecně kladným postojem.¹⁴

Poté nastalo období, kdy byla přítomnost otce vnímána spíše jako jeho povinnost vůči jeho partnerce. Dnes si ženy berou k porodu vedle otce dítěte i jiné ženy, které již rodily.¹⁵

Následovalo období vzrůstu počtu otců přítomných u porodu. Okolo roku 2000 byl v USA otec přítomen u porodu svého dítěte až v 90 % případů. Pro srovnání, v České republice se v roce 2004 účastnilo 30 % – 70 % otců; počet se lišil v závislosti na tom, o jakou porodnici šlo. Množství otců přítomných u porodu meziročně stoupá.¹⁶ Tato skutečnost dokládá rostoucí zájem otců být přítomen u porodu svého vlastního dítěte.

Pokud jde o oblast západní Evropy, v roce 2017 byli otcové přítomni u porodu vlastního dítěte v 90 % případů. Ve stejné době se v České republice otcové účastnili porodu přibližně

¹⁰ TRČA, Stanislav. *Partner v těhotenství a při porodu*. Praha: Grada Publishing, 2004, 10 s.

¹¹ NAVRÁTILOVÁ, Daniela. Otec u porodu. In: ROZTOČIL, Aleš a kol. *Moderní porodnictví*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, 192 s.

¹² CHMEL, Roman. *Otázky a odpovědi o porodu*. 2. vydání. Praha: Grada, 2008, 29 s.

¹³ ŠTEMBERA, Zdeněk. *Rodička včera, dnes a zítra*. Praha: Maxdorf, 2016, 59 s.

¹⁴ Tamtéž, 79 s.

¹⁵ FAIT, Tomáš, SMEJKALOVÁ, Eva. Otec u porodu. *Praktická gynekologie* [online databáze], 2014, roč. 18, č. 1, s. 75–78. [cit. 6. července 2022]. Dostupné z: databáze

<https://www.prolekare.cz/casopisy/prakticka-gynekologie/2014-1/otec-u-porodu-48522>.

¹⁶ TRČA, Stanislav. *Partner v těhotenství a při porodu*. Praha: Grada Publishing, 2004, s. 10–11.

v 50 % případů dle schopností a pravidel zdravotnického zařízení. Mnoho velkých a menších porodnic si osvojilo způsob, jak zorganizovat samotné otce při porodu a současně při tom dbát na medicínské aspekty věci.¹⁷

1.2 Definice základních pojmů dotýkajících se práva otce být přítomen při porodu

Primárním pojmem, který souvisí s tématem, je **otec**. Zákonnou definici otce nalezneme v OZ v souvislosti se třemi domněnkami otcovství v § 776 an.

První domněnka dle § 776 OZ se týká provdané ženy. Otcovství svědčí ve prospěch manžela matky. Dle ní je otcem dítěte manžel matky, a to za podmínky, jestliže se dítě narodí do manželství anebo se narodí v období od uzavření manželství do doby, než uplyne tři sta dnů od zániku manželství, nebo prohlášení manželství za neplatné či po prohlášení manžela za nezvěstného. K prolomení domněnky dojde tehdy, pokud se matka dítěte znovu provdá, a to i v případě, že se dítě narodilo v době tří set dnů od zániku manželství či jeho prohlášení za neplatné. Otcem dítěte je v pořadí druhý manžel.¹⁸

V případě, že není otcovství určeno podle první domněnky a zároveň nebylo určeno otcovství soudem, následuje druhá domněnka uvedená v § 777 odst. 1 a 2 OZ, dle které je otcem dítěte muž, jehož otcovství bylo určeno jeho souhlasným prohlášením zároveň se současným souhlasným prohlášením matky dítěte, a to osobně před matričním úřadem nebo soudem. Souhlasné prohlášení otcovství lze učinit i k dítěti nenarozenému, které bylo už počato.¹⁹

Poslední, třetí vyvratitelná domněnka dle § 783 odst. 1 a 2 OZ pro určování otcovství zakládá právo muži, který s matkou souložil v době, kdy od narození dítěte neuplynulo méně než sto šedesát dní, ale ne více než tři sta dní, domáhat se určení svého otcovství u soudu. Otcovství však nesmí znemožňovat podstatné okolnosti.²⁰

Dalším stěžejním pojmem je pojem **otcovství**. Otcovství je pro muže velice důležité a v prvé řadě je klíčové pro rodinný život. Je taktéž jedním ze dvou základních statusových poměrů, a to současně s mateřstvím.²¹

¹⁷ NAVRÁTILOVÁ, Daniela. Otec u porodu. In: ROZTOČIL, Aleš a kol. *Moderní porodnictví*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 192–193.

¹⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹ Tamtéž

²⁰ Tamtéž

²¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Otcovství. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, 173 s.

Už v úvodu bylo naznačeno následující: „muž se stává otcem na základě jedné ze tří domněnek otcovství vymezených v § 776 an. OZ. Jedná se o rodičovství právní.“²² Pojem otcovství se rozčleňuje na již zmiňované otcovství právní a dále na otcovství biologické a sociální. Dá se říct, že platí povinnost klást důraz na vyrovnanost, respektive soulad mezi těmito druhy otcovství.²³

Potřeba souladu mezi otcovstvími vyvěrá v obecné rovině mj. i z práva na rodinný život. Nemusí se však jednat o rodinný život pouze matky nebo dítěte, postačuje i putativní otcovství, které zakládá dle judikatury ESLP (např. ve věci Keegan vs. Irsko) právo údajného otce dítěte na rodinný život. Právní postavení otce je při určování otcovství v zásadě široce interpretováno, a to i co se týče práva na rodinný život.²⁴

Za třetí podstatný pojem pro téma diplomové práce pokládám **porod**, protože z definice porodu vychází to, čeho se otec vlastně může účastnit, a tento děj je poté obsahem práva otce na to být přítomen u právní události, jako je narození dítěte, které navíc přímo vzešlo mimo jiné i z jeho rodinného, popřípadě soukromého života.

„Porodem se nazývá každé ukončení těhotenství narozením živého nebo mrtvého novorozence.“²⁵

Dítěte je narozeno živé, za předpokladu, že dojde k úplnému vypuzení či vyjmutí plodu z rodiččina těla, přičemž se nehledí na to, jak dlouho trvalo těhotenství, pokud plod po narození vykazuje nejméně jednu známku života nebo dýchá.²⁶

Narozené živé dítě musí mít větší váhu než 500 g. Za známky života dítěte se považuje tlukot srdce, svalový pohyb, dýchání či tepající pupečník. Pokud je hmotnost živého dítěte pod 500 g, je nutné, aby vykazovalo minimálně jednu známku života přes 24 hodin.²⁷

Dítětem, které bylo narozeno mrtvé, je plod o hmotnosti alespoň 500 g nevykazující známky života; jestliže nelze hmotnost plodu určit, tak poté je za mrtvé dítě pokládáno také dítě, které se narodilo po 22. týdnu těhotenství, a nakonec v případě nemožnosti zjištění trvání doby těhotenství se rozumí mrtvým plodem plod, jehož délka je od vrcholu hlavy

²² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodiče a děti. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 219–220.

²³ Tamtéž

²⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Otcovství. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s.180–181.

²⁵ SRP, Bedřich. Definice porodu. In: HÁJEK, Zdeněk a kol. *Porodnictví*. 3. vydání. Praha: Grada Publishing, 2014, 175 s.

²⁶ Tamtéž

²⁷ MORAVCOVÁ, Markéta a kol. *Základy péče v porodní asistenci I.: prenatální péče a péče porodní asistentky o ženu v průběhu fyziologického porodu: péče porodní asistentky o ženu v průběhu fyziologického šestinedělí: péče porodní asistentky o fyziologického novorozence*. 3. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2022, 28 s.

k patě minimálně 25 cm.²⁸ Způsob, jakým lze ukončit těhotenství, je i potrat; ten dle § 82 odst. 2 ZZS nastává tehdy, když plod poté, co je vypuzen nebo vyjmut z rodiččina těla, váží méně než 500 g a nevykazuje ani jednu známku života. Jestliže hmotnost plodu není možné určit, je potratem i těhotenství, které trvalo méně než 22 týdnů.²⁹

Návazně na pojem porod vyvstávají dva základní pojmy, kterými jsou **fyziologický a přirozený porod a císařský řez**. Fyziologickým porodem je takový porod, který „začíná fyziologickými mechanismy organismu ženy a dítěte a probíhá fyziologicky. Je spontánně započatý, s nízkým rizikem na počátku první doby porodní, které je neměnné během celé první a druhé doby porodní. Dítě se narodí spontánně v poloze podélné záhlavím. Po porodu jsou matka i dítě v dobrém stavu. Přirozený porod spontánně začíná, pokračuje a je zakončen v termínu porodu, při poloze hlavičkou dolů, bez chirurgického, lékařského či farmaceutického zásahu, ale s možností jejich využití v případě potřeby.“³⁰

V souvislosti s pojmem porodu je nutné definovat i pojem **císařský řez**, a to z toho důvodu, že se jedná o další způsob, jakým je možné ukončit těhotenství ženy v porodnici, a přítomnost otce nemusí být nutně omezena.

„Císařský řez je porodnická operace, při níž je plod extrahován z dělohy cestou břišní.“³¹ Provádí jej porodník za situace, jestliže by vykonání vaginálního porodu bylo riskantní pro zdraví či život matky, dítěte, či dokonce obou.³²

Císařský řez lze rozlišit podle toho, jestli se jedná o císařský řez plánovaný, nebo neplánovaný. Přestože se jedná o operaci, mělo by být zdůvodněno, a to jak ze stránky medicínské, tak i s ohledem na organizaci při porodu, proč se otec nesmí porodu zúčastnit. Za situace, kdy je prováděna celková anestezie rodičky, je otec obvykle autoritativně požádán lékařem, aby odešel z porodního sálu bez bližšího vysvětlení. Zůstává lékařskou, ale i právní otázkou, z jakých důvodů se postupy porodnic liší v případě, že se jedná o plánovaný a neplánovaný porod císařským řezem, který je prováděn s lokálními anestezií nebo celkovou anestezií.³³

²⁸ SRP, Bedřich. Definice porodu. In: HÁJEK, Zdeněk a kol. *Porodnictví*. 3. vydání. Praha: Grada Publishing, 2014, 175 s.

²⁹ Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ WILHELMOVÁ, Radka a kol. *Vybrané kapitoly Porodní asistence I a II. Fyziologický porod* [online]. Brno: Ústav zdravotnických věd, Lékařská fakulta Masarykovy univerzity, 2021. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/lf/ps20/porodni_asistence/web/pages/05_01_definice_porodu.html.

³¹ ROZTOČIL, Aleš. Císařský řez. In: ROZTOČIL, Aleš a kol. *Moderní porodnictví*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, 499 s.

³² Tamtéž

³³ RICHTER, Robert, SCHÄFER, Eberhard. *Kniha pro tatínky: vše, co potřebujete vědět o těhotenství, porodu a prvním roce života ve třech*. Praha: Grada, 2007, s. 74–77.

Krátce zmíním pojem **ambulantní porod**, jelikož je v lékařské praxi rodičkami mnohdy vyžadován. Jedná se o variantu k domácímu porodu. Užije se za předpokladu, že matka očekává fyziologický porod v termínu a stav matky i dítěte je bez zdravotních komplikací.³⁴ Matka dítěte se před porodem nechá hospitalizovat, poté svůj souhlas s hospitalizací odvolá, čímž nastane situace, že bude rodit ambulantně. Žena odchází z porodnice s dítětem před tím, než projde 72 hodin od porodu v souladu s podpisem negativního reversu.³⁵

Předposlední pojem, který bude vymezen, je **porodní plán**, a to s ohledem na možnost již porodním plánem ovlivnit průběh porodu a možnost určit si osoby přítomné u porodu, a tedy i otce. Porodním plánem je soupis požadavků vytvořených budoucí rodičkou, ohledně nichž si přeje, ať jsou během porodu respektovány.³⁶

Porodní plán se v porodnicích v České republice ujal a je v praxi běžně používán. Nicméně právní řád České republiky pojem porodní plán výslovně nezakotvuje. Na druhou stranu z této skutečnosti nevyplývá, že není možné vyložit, jaký je jeho obsah, a ani to, že porodní plán nepoživá právní ochrany. Pro porodní plán není stanovena písemná forma, je však doporučována. Porodní plán je projevem vůle rodičky, který musí být ze strany zdravotníků respektován, je-li to možné s ohledem na postup *de lege artis*. Porodní plán z právního hlediska zasahuje do dříve vyslovených přání zakotvených v ustanovení § 36 ZZS, dle kterého rodička může vyslovit souhlas, nebo nesouhlas s poskytnutím zdravotních služeb dopředu pro případ, že se ocitne ve zdravotním stavu, v němž nebude schopná vyslovit souhlas, nebo nesouhlas s poskytovanými zdravotními úkony. Porodník vezme v potaz dříve vyslovené přání rodičky, která má k dispozici, pokud při poskytování zdravotních služeb dojde k očekávané situaci, které se dříve vyslovené přání týká, a rodička s ohledem na svůj zdravotní stav nemůže projevit svůj souhlas, nebo nesouhlas.³⁷

Otec se může účastnit už sestavování porodního plánu a poté se může angažovat a dbát na dodržování porodního plánu a dříve vysloveného přání zdravotnickým personálem. Nerespektování porodního plánu může mít za následek zásah do práva otce na soukromý a rodinný život a o stejný zásah se pak může jednat na straně matky a dítěte. Porodní plán je nástrojem, který může předcházet zásahům do základních práv rodiny.

³⁴ NEMOCNICE VYŠKOV. *Ambulantní porod*. [online]. nemvy.cz, [cit. 11. července 2022]. Dostupné z: <https://www.nemvy.cz/media/cache/file/b7/Ambulantni-porod-nova-verze.pdf>.

³⁵ AMBULANTNÍ POROD. *Co je to ambulantní porod?* [online]. ambulantniporod.cz, [cit. 13. července 2022]. Dostupné z: <http://ambulantniporod.cz/co-je-to-ambulantni-porod-drivejsi-odchod-z-porodnice>.

³⁶ BAŠKOVÁ, Martina. *Metodika psychofyzické přípravy na porod*. Praha: Grada Publishing, 2015, 28 s.

³⁷ PRUDIL, Lukáš, ZEMANDLOVÁ, Anna. Porod. In: ROZTOČIL, Aleš a kol. *Moderní porodnictví*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 577–578.

1.3 Zdravotnické aspekty práva otce být přítomen u porodu

Důležitým pojmem, se kterým pracuje moderní porodnictví, je lékařské vedení porodu, které zahrnuje všechny lékařské a organizační postupy vykonávané lékaři a vzdělanými porodními asistentkami, zabezpečující co nejlepší péči o matku a její dítě, a to dle postupu *de lege artis*. V souladu s výše uvedeným je povinností každé porodnice být místem, kde se matka bude cítit bezpečně a bude mít důvěru v lékařský personál, a dostane se jí tak prostoru pro vybudování si emocionálního vztahu ke svému dítěti. Tento úhel pohledu je třeba použít i na přítomnost otce u porodu.³⁸

Například Tošner uvádí, že přítomnost otce u porodu by měla být dovolena, jestliže porodnice disponují zařízením, které jsou pro výkon tohoto práva nezbytné. Na druhou stranu by přítomnost otce dítěte neměla být vykonávána na úkor soukromí a zdraví ostatních matek. Dodává, že zastoupení otce dítěte jinou osobou ať už příbuznou či nikoliv v sobě neobsahuje pozitivní zážitek společného porodu matky a otce jako rodičů.³⁹

Součástí moderního porodnictví je tzv. porod bez násilí, jehož hlavním kladem je lidský rozměr porodu a humanizace porodnictví. Z reality porodnic vyplývá, že některé principy porodu bez násilí se zdravotnické zařízení snaží běžně aplikovat. Mezi ně patří i to, že matka není při porodu jen pasivní, ale je aktivní a dochází k uskutečnění jejích přání a požadavků, a právě tím působí na změnu klasického pojetí porodu. Aktivně se porodu účastní rovněž i otec dítěte. Humanizace porodnictví je tak dnes již nezpochybnitelným stavem, nikoliv možností.⁴⁰

Světová zdravotnická organizace ve svých doporučeních opakovaně akcentuje význam osoby blízké, která bude přítomná při porodu s rodičkou.⁴¹ Mnoho žen požaduje, aby byl otec přítomen u porodu, protože se nechtějí cítit samy v obtížné životní události. Zhruba dvě třetiny matek považují otce přítomného u porodu za přínos pro porod samotný.⁴² Rodičky vnímaly přítomnost otce kladně, protože jim pomáhal překonávat stres a úzkost. Navíc rodičky v jeho přítomnosti méně pociťovaly bolest, následkem čehož lékaři mohli

³⁸ SRP, Bedřich. Lékařské vedení porodu. In: HÁJEK, Zdeněk a kol. *Porodnictví*. 3. vydání. Praha: Grada, 2014, 189 s.

³⁹ TOŠNER, Jindřich. Přítomnost partnera u porodu. In: HÁJEK, Zdeněk a kol. *Porodnictví*. 3. vydání. Praha: Grada Publishing, 2014, 510 s.

⁴⁰ ROZTOČIL, Aleš. „Porod bez násilí“. In: GREGORA, Martin, VELEMÍNSKÝ, Miloš. *Čekáme dítětko*. 3. vydání. Praha: Grada, 2020, 131 s.

⁴¹ UNIPA. *Doporučení WHO pro péči během porodu pro dosažení pozitivní zkušenosti s porodem*. [online]. Praha: Unie porodních asistentek. Dostupné z: <https://www.unipa.cz/wp-content/uploads/2018/10/WHO-p%C3%A9%C4%8De-p%C5%99i-porodu-CZ-libre-2.1.pdf>.

⁴² NOVÁKOVÁ, Alena, VELEMÍNSKÝ, Miloš. Přítomnost otce u porodu. In: GREGORA, Martin, VELEMÍNSKÝ, Miloš. *Čekáme dítětko*. 3. vydání. Praha: Grada, 2020, 123 s.

aplikovat snížené množství analgetik.⁴³ Pro rodičku je porod bezpečnějším a pokojnějším zážitkem, je-li otec dítěte přítomen. Významná část lékařů vnímá přítomnost otce u porodu jako pozitivum, jelikož otec je podrobně informován o požadavcích rodičky, a je tak pro lékaře zdrojem informací. Podle lékařů porod v přítomnosti otce probíhá lépe a plynuleji než bez jeho přítomnosti.⁴⁴

Obecně je jako nejčastější zápor přítomnosti otce u porodu uváděno, že otec ztěžuje práci zdravotnického personálu, zejména při komplikacích. Nicméně pokud je otec dostatečně informován o průběhu porodu, a to včetně komplikací, a zdravotní personál s otcem kooperuje, mělo by vše proběhnout bez problémů. Za nevýhodu otce u porodu je pokládán i znepokojení ze zavlečení infekce na porodní sál, který ale nebyl prokázán.⁴⁵

Přítomnost otce u porodu by se primárně měla opírat o otcovo smýšlení, že chce být přítomen u porodu svého dítěte, a měla by být projevem jeho vlastní vůle v podobě souhlasu. Jestliže je souhlas otce takto vyjádřen, je schopen zlepšit procítění porodu matkou. Účast otce u porodu je pozitivní pro matku, protože po fyzické stránce se otec stará o pohodlí rodičky, mentálně ji povzbuzuje, pomáhá jí dodržovat potřebné dýchání, usiluje o zmírnění porodní bolesti a po stránce psychické otec matce pomáhá a utěšuje ji. V roce 2009 ve Švédsku probíhal výzkum, který upozornil, že událost jako je narození prvního dítěte, na základě čehož muž bude prvně otcem je zásadní a převratnou událostí v životě ženy a muže. Přítomnost otce u porodu usnadňuje vstup do rodičovství a posiluje vztah k novorozenci. Závěry výzkumu ukázaly, že otcové jsou během porodu činní v následujících oblastech: sbírají potřebné informace, jsou citovou oporou pro rodičku, formují si kladný vztah k novorozenci, a to všechno, přestože jsou někteří z nich sami ovládání negativními pocity, jako je úzkost a tlak.⁴⁶

Další studie z roku 1984 (Grossman), která se 1 rok zaobírala 100 otci, a z dlouhodobého hlediska tak zkoumala, jaké účinky na vztah mezi otcem a dítětem má přítomnost otce u porodu a dopadla příznivě pro přítomnost otce u porodu. Studie došla k následujícímu: rozhodnutí o tom, zda otec bude přítomen u porodu, je jednotným rozhodnutím matky a otce, které vyvěrá z jejich trvalého vztahu; dále ukázala, že je klíčové pro vztah otec-dítě, zda se otec na porod připraví a sám se rozhodne být u porodu přítomen. Rovněž studie ukázala, že otcové přítomní u porodu byli více v kontaktu se svým dítětem a

⁴³ CHMEL, Roman. *Otázky a odpovědi o porodu*. 2. vydání. Praha: Grada, 2008, 31 s.

⁴⁴ NOVÁKOVÁ, Alena, VELEMÍNSKÝ, Miloš. Přítomnost otce u porodu. In: GREGORA, Martin, VELEMÍNSKÝ, Miloš. *Čekáme dítětko*. 3. vydání. Praha: Grada, 2020, 124 s.

⁴⁵ Tamtéž, s. 125–126.

⁴⁶ BAŠKOVÁ, Martina. *Metodika psychofyzické přípravy na porod*. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 60–61.

sami se o něj zvládli postarat. Starší výzkum z roku 1976 (Neack) verifikoval teorii, že přes 90 % rodičů je zcela naplněno štěstím ze společně zvládnutého porodu. Otcové mají zájem se účastnit také porodnických operací.⁴⁷

Role otce přítomného u porodu není dopředu zcela jasně určena, na jednu stranu má být oporou, a na druhou stranu ochráncem práv rodičky a osobou kontrolující postup zdravotnického personálu. Proto je důležité, aby budoucí otec rodičce vytvořil náležité zázemí a budoucí rodiče absolvovali předporodní kurz o průběhu porodu, včetně poučení otce o příležitostech, jak ulehčit rodičce při porodu, a poučení otce o přiměřených reakcích na eventuální komplikace v průběhu porodu. Případná absence na předporodním kurzu však sama o sobě nepostačuje k tomu, aby otec nebyl k porodu připuštěn. Ovšem náležitá předporodní příprava by měla být dostačující k tomu, aby porod byl pro oba rodiče životním zážitkem.⁴⁸

Společný porod napomáhá nejen k počátku budování vztahu mezi otcem a dítětem, ale dochází i k prohloubení vztahu mezi matkou a otcem,⁴⁹ čímž je realizováno právo na soukromý život, potažmo rodinný život.

⁴⁷RATISLAVOVÁ, Kateřina. *Aplikovaná psychologie porodnictví*. Praha: Reklamní atelier Area, 2008, s. 72–73.

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ RICHTER, Robert, SCHÄFER, Eberhard. *Kniha pro tatínky: vše, co potřebujete vědět o těhotenství, porodu a prvním roce života ve třech*. Praha: Grada, 2007, 10 s.

2 Dotčená základní práva v České republice

2.1 Lidskoprávní, ústavně právní rámec a zákonný rámec práva otce být přítomen u porodu

Právo otce být přítomen u porodu by bylo možné podřadit pod čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, v němž je stanoveno, že „každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života.“⁵⁰

Nadto obsahuje čl. 8 v odst. 2 výjimky ze závazku státu vůči nositeli tohoto základního práva, jelikož určuje následující: „státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“⁵¹

Dalo by se uvažovat, že v České republice zakotvení práva otce být přítomen u porodu obsahuje čl. 10 odst. 2 Listiny jako součásti ústavního pořádku. Dle jmenovaného článku má „každý právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.“⁵²

Dalším v úvahu připadajícím právem otce, které by mohlo být odmítáním jeho přítomnosti u porodu dotčeno, je právo na ochranu rodičovství a rodiny. Čl. 32 odst. 1 Listiny zakotvuje následující: „rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona.“ Odst. 6 totožného článku poté určuje, že „podrobnosti stanoví zákon.“⁵³

Považuji za nezbytné poznamenat, že před několika málo dekádami se o přítomnosti otce u porodu mnoho nevědělo a s ohledem na tehdejší komunistický režim v Československu nebylo ani fakticky možné, aby bylo započato s realizací práva otce být přítomen u porodu. Doba se však následně změnila. Po pádu komunistického režimu byl přijat relevantní právní předpis upravující poskytování zdravotnických služeb, kterým byl zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.⁵⁴

⁵⁰ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

⁵¹ Tamtéž

⁵² Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁵³ Tamtéž

⁵⁴ PRUDIL, Lukáš, Zemandlová, Anna. In: ROZTOČIL, Aleš a kol. *Moderní porodnictví*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, 578 s.

Na tomto místě zmíním související zákonný pojem zdravotních služeb, kterými se dle ustanovení § 2 odst. 2 písm. a) ZZS rozumí kromě jiného zdravotní péče; dle ustanovení § 2 odst. 4 písm. a) bodu 4 ZZS je pak zdravotní péče dále vymezena jako souhrn činností vykonávaných u fyzických osob s cílem pomoci jim při porodu.⁵⁵

Lze konstatovat, že na úrovni podústavního práva se dá přítomnost otce u porodu vyvozovat z ustanovení § 28 odst. 3 písm. e) bod 3) ZZS, kde je stanoveno, že „*pacient má při poskytování zdravotních služeb dále právo přítomnost osoby blízké nebo osoby určené pacientem, a to v souladu s jinými právními předpisy a vnitřním řádem, a nenaruší-li přítomnost těchto osob poskytnutí zdravotních služeb.*“⁵⁶

Zákon o zdravotních službách explicitně aprobuje přítomnost dalších osob u porodu, a to z toho důvodu, že ze zákona vyplývá následující: „*rodička má právo na přítomnost blízké osoby nebo osoby, kterou si sama určí.*“⁵⁷

Z výše definovaného je patrné, že ZZS vymezuje osoby, které se mohou účastnit porodu, vcelku neurčitě a široce, pokud je v zákoně uvedeno, že porodu se může zúčastnit jakákoliv osoba stanovená rodičkou.⁵⁸

Osobu blízkou pak v českém právním řádu definoval § 22 odst. 1 OZ. Dle něj se jedná o „*příbuzného v řadě přímé, sourozence a manžela nebo partnera podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.*“⁵⁹

V dnešní době je otec jako manžel, partner či osoba blízká u porodu jevem zcela normálním a rodičky mnohdy vyžadují, aby byl otec dítěte u porodu přítomen.⁶⁰

Výše citovaného ustanovení § 28 odst. 3 písm. e) bodu 3) ZZS naznačuje, že přítomnost osob blízkých určených rodičkou, a tedy i otce, by měla být rámcově stanovena vnitřním řádem nemocnice, kde bude rodička rodit. Shora citované ustanovení § 28 odst. 3 písm. e) bod 3) ZZS však výslovně neznamená právo otce být přítomen u porodu. Lze říct, že se

⁵⁵ Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ PRUDIL, Lukáš, ZEMANDLOVÁ, Anna. Porod. In: ROZTOČIL, Aleš a kol. *Moderní porodnictví*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 577–578.

⁵⁸ Tamtéž

⁵⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁰ PRUDIL, Lukáš, ZEMANDLOVÁ, Anna. Porod. In: ROZTOČIL, Aleš a kol. *Moderní porodnictví*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 577–578.

jedná o zákonnou úpravu, která dává rodiče právo si k porodu přizvat mimo jiné osoby i otce dítěte.

Toto tvrzení je možné dovést *a contrario* z § 28 odst. 3 písm. h) ZZS, dle kterého má pacient čili i rodička, právo při poskytování zdravotních služeb odmítnout přítomnost osob, které se poskytování zdravotních služeb bezprostředně neúčastní.⁶¹

Z toho plyne nutnost vydefinovat dotčená základní práva otce, z nichž by eventuálně bylo možné vyvodit právo otce být přítomen u porodu.

2.2 Právo na soukromý a rodinný život

S ohledem na respektování závazků České republiky, které pro ni vyplývají z mezinárodních smluv, kterými je vázána, a v souladu s právem EU je v čl. 10. odst. 2 Listiny zakotveno právo každého před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života, které tvoří obecnou ústavněprávní úpravu pro ochranu soukromí a soukromého života jednotlivce. Listina stanovuje poměrně široce, že nositelem základního práva na rodinný a soukromý život je každý.⁶²

Na tomto místě je třeba nastínit, kdo je v užším slova smyslu nositelem práva otce být přítomen u porodu. Nabízí se následující varianty: nositelem je otec sám, či je to matka, nebo oba, a právo otce tak lze odvodit od matky. Myslím, že odpověď na tuto otázku není zcela jednoznačná a je ji třeba hledat v judikatuře Ústavního soudu a ESLP.

Předmětem ochrany čl. 10. odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy je ochrana rodinného života, leč není právně definováno, co je míněno rodinným životem. U výkladu rodinného života je proto nutné pracovat se skutečností, že „rodina představuje primárně biologickou vazbu, pak sociální institut, který je následně předjímán právní úpravou.“⁶³

Co se týče interpretace institutů souvisejících s rodinným životem je nutné vzít v úvahu biologický vztah a stejně tak i sociální vztahy, jenž však s ohledem na vývoj společnosti v 21. století dostaly výrazných změn.⁶⁴ „Rodina představuje společenství blízkých osob, mezi nimiž existují úzké vazby příbuzenské, psychosociální, emoční, ekonomické a další.“⁶⁵

⁶¹ Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

⁶² FOREJTOVÁ, Monika. In: KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1034–1035.

⁶³ Tamtéž

⁶⁴ FOREJTOVÁ, Monika. In: KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1034–1035.

⁶⁵ Tamtéž

Zmiňované změny související se sociálními vazbami jsou nejvýrazněji rozpoznatelné v tom, že v Evropě se transformuje koncept tradiční rodiny. Tyto změny je třeba reflektovat i v právu, které poskytuje rodině a rodinnému životu právní ochranu.⁶⁶ Lze tedy konstatovat, že pod lidskoprávní ochrany rodinného života jsou i nesezdané páry a jednotlivci.

V souvislosti s tím, že právo otce být přítomen u porodu je možné podřadit pod soukromý život, je podstatné si určit, co se soukromým životem rozumí.

Právo na soukromý život je subjektivní právo jedince, které je zaručeno Listinou. Soukromý život je spjat s konceptem práva na soukromí, který je velmi zvláštní a je složité tento koncept důkladně formulovat.⁶⁷ Koncept práva na soukromí totiž „*v sobě zahrnuje nemalé množství aspektů týkajících se psychické a fyzické integrity jednotlivce a jeho soukromého života v interakcích společenských vztahů.*“⁶⁸

O soukromém životě pojednává i ustanovení § 81 odst. 1 OZ vztahující se k ochraně osobnosti a nevyjímá přitom přirozená práva jednotlivce. Odst. 2 pak zdůrazňuje, že chráněno je také soukromí jednotlivce.⁶⁹ Ústavní soud se ve své rozhodovací praxi v usnesení sp. zn. IV.ÚS 315/01 ze dne 28. 5. 2002 zabýval tragickým usmrcením dítěte zaměstnanci soukromé osoby, přičemž smrt dítěte byla shledána neoprávněným zásahem do soukromého života. Dle tohoto usnesení Ústavního soudu právo na ochranu soukromí zahrnuje i právo na ochranu rodinného života, které zahrnuje i ochranu vztahu mezi blízkými příbuznými, zvláště vztahy sociální, morální a citové mezi blízkými osobami.⁷⁰

ÚS ČR pak připomněl, že se ve své dřívější praxi ztotožnil s rozhodnutím Evropské komise a ESLP při interpretaci čl. 8 Úmluvy a jejich právními argumenty, z nichž vyzdvihuje ÚS ČR následující: „*součástí soukromého života je nepochybně též rodinný život zahrnující vztahy mezi blízkými příbuznými a respektování soukromého, tedy i rodinného života, musí zahrnovat do určité míry právo na vytváření a rozvíjení vztahů s dalšími lidskými bytostmi, aby tak bylo možno mimo jiné také rozvíjet a naplňovat vlastní osobnost.*“⁷¹

⁶⁶ FOREJTOVÁ, Monika. In: KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1034–1035.

⁶⁷ MORAVEC, Ondřej. KOKEŠ, Marián. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 326–327.

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. května 2002, sp. zn. IV.ÚS 315/01 (U 15/26 SbNU 361).

⁷¹ Tamtéž

ESLP vyslovil názor ohledně okolností vedení domácího porodu v rozsudku *Ternovszká proti Maďarsku*. Stěžovatelka tvrdila, že bylo zasaženo její právo na respektování soukromého života, protože si zvolila domácí porod a dle maďarské legislativy nemohla využít odbornou pomoc. ESLP se věnoval výkladu pojmu soukromý život, který identifikuje jako široký pojem pojímající kromě jiných aspektů zejména fyzickou a sociální identitu osob, a to včetně práva na osobní autonomii, osobní rozvoj a rozvíjení vztahů s jinými osobami a vnějším světem. Co se týče pojmu svobody, ten zahrnuje v rámci jejího uplatňování určitou míru volby. Základní zásadou interpretace soukromého života dle čl. 8 Úmluvy je osobní autonomie. Z toho důvodu právo realizované osobní autonomií rozhodnutí stát se rodičem v sobě obsahuje i právo volby okolností, za jakých se osoba stane rodičem. ESLP je přesvědčen, že okolnosti porodu jsou součástí základního práva na soukromý život.⁷²

Z výše uvedeného rozsudku neplyne jen to, že součástí základního práva na soukromý život je i osobní autonomie, tedy volba budoucí matky o okolnostech vedení porodu, ale ESLP zároveň naznačuje přiznání práva na soukromý život osobě, která se chce stát rodičem v podobě volby o okolnostech vedení porodu, který lze ve většině případů naplánovat.

V tuto chvíli mě nenapadá legitimní důvod, proč by plánování okolností vedení porodu dítěte nenáleželo oběma rodičům, nejen matce, ale i otci, taková realizace práva na ochranu soukromého života je dle mého názoru teoreticky přenositelná i na otce dítěte.

V kontextu problematiky přítomnosti otce u porodu je nutné zmínit i rozsudek *Dubská a Krejzová proti České republice*. Kauza se týkala domácích porodů za účasti třetí osoby – porodní asistentky, která není českým právním řádem aprobována. ESLP v souladu se svou ustálenou judikaturou opět zdůraznil, že pojem soukromý život je pojmem širokým a není možné u něj poskytnout důkladnou a přesnou definici.⁷³

Ve své stížnosti se stěžovatelky dovolávaly právě rozsudku *Ternovszká proti Maďarsku*, ze kterého vyplynulo, že volba okolností a místa porodu spadají pod právo na soukromý a rodinný život dle čl. 8 Úmluvy. V rozsudku *Dubská a Krejzová proti České republice* ESLP však do určité míry modifikoval svůj názor vyjádřený v rozsudku *Ternovszká proti Maďarsku*. ESLP provedl svůj pětistupňový test a omezil autonomii vůle rodičky s ohledem na ochranu života a zdraví nenarozeného dítěte a jeho nejlepší zájmy, tak jak je to v souladu

⁷² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 12. 2010, *Ternovszká proti Maďarsku*, č. 67545/09.

⁷³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 11. 2016, *Dubská a Krejzová proti České republice*, č. 28859/11 a č. 28473/12.

s čl. 3 a 6 Úmluvy o právech dítěte. V této kauze totiž ESLP došel k závěru, že Česká republika má znát potřeby své společnosti lépe než ESLP v postavení lidskoprávního soudu, a má si tyto potřeby tudíž sama upravit. Zároveň ESLP klade důraz na doktrínu prostoru pro uvážení, jelikož ohledně povolení, podmínek či sankcionování provedení domácích porodů porodními asistentkami neexistuje shoda na evropské úrovni. ESLP tak došel k závěru, že čl. 8 Úmluvy porušen nebyl, jelikož nebyla narušena rovnováha mezi dotčenými zájmy. Na druhou stranu ale dodal, že dotčené orgány státu by měly předpisy neustále přezkoumávat, a to s ohledem na lékařský, právní a vědecký vývoj.⁷⁴

V rozsudku *Dubská a Krejzová* proti České republice vyjádřil své nesouhlasné stanovisko soudce Lemmense, který se domnívá, že k porušení čl. 8 Úmluvy došlo a že z toho důvodu Česká republika sice nezakazuje domácí porod, ale neumožňuje rodičkám přítomnost porodní asistentky, čímž dostatečně sama nechrání zájem na ochraně zdraví matky a dítěte, a zejména kvůli tomu nebyly dotčené soupeřící zájmy v rovnováze.⁷⁵

Své stanovisko opírá mimo jiné i o to, co řekl Ústavní soud ČR ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 4457/12: „*moderní demokratický a právní stát je založen na ochraně individuální a nedotknutelné svobody, jejíž vymezení úzce souvisí s důstojností člověka. Tato svoboda, jejíž součástí je i svoboda v osobních věcech, které člověk činí, je doprovázena určitou mírou přijatelného rizika. Právo na svobodnou volbu místa a způsobu porodu – z hlediska rodičů – je limitováno jen zájmem na bezpečném porodu a zdraví dítěte, tento zájem však nelze vykládat jako jednoznačnou preferenci porodů ve zdravotnických zařízeních.*“⁷⁶

Ústavní soud zastává obdobný názor jako ESLP ve věci *Ternovszká* proti Maďarsku týkající se matky, tj. že je právem rodiče určit okolnosti a místo porodu. Ústavní soud právo na svobodnou volbu místa a způsobu porodu z hlediska jazykového výkladu vztahuje k rodičům – jak matce, tak i otci, toto právo je v jejich režii a nesmí být ze strany státu libovolně omezováno. Byť se nález týká matky a ublížení na zdraví dítěti při domácím porodu, tak podporuje výše uvedený argument, že právo na určení okolností a místa porodu náleží do soukromého života obou rodičům. Lze si jen těžko představit situaci, kdy rodička bude rodit doma proti vůli otce, protože ten s místem a okolnostmi porodu bude zpravidla souhlasit. O místě a okolnostech porodu tedy rozhodnou oba. Otec má právo se k domácímu porodu vyjádřit, a to i s ohledem na trestněprávní důsledky, které z domácího

⁷⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 11. 2016, *Dubská a Krejzová proti České republice*, č. 28859/11 a č. 28473/12.

⁷⁵ Tamtéž

⁷⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 24. července 2013, sp. zn. I.ÚS 4457/12 (N 132/70 SbNU 221).

porodu hrozí, pokud nebude probíhat hladce. Ústavní soud vytyčil i dva legitimní cíle při potencionální možnosti omezení práva otce být přítomen u porodu – konkrétně bezpečný porod a zdraví dítěte.

Přelomový rozsudek pro právo otce být přítomen u porodu je bezpochyby nález Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 3035/15. Řešená kauza spočívala v uvalení „poplatkové povinnosti“ na otce, aby mohl být přítomen u porodu svého dítěte. Stěžovatel se domáhal porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a dále porušení práva na ochranu rodinného života dle čl. 10. odst. 2 a 32 odst. 1 Listiny.⁷⁷

V postavení otce byl stěžovatel donucen uhradit v porodnici částku 500 Kč za svou účast při porodu. Toto však stěžovatel vnímal jako bezdůvodné obohacení porodnice, proto podal žalobu k prvostupňovému soudu. Při řízení před Okresním soudem v Ústí nad Labem (dále jen „okresní soud“) vyšlo najevo, že zdravotnické zařízení v částce 400 Kč požadovalo úhradu paušálních nákladů souvisejících s přítomností otce při porodu, přesněji šlo o zdravotnický oblek, přezůvky (celkem 150 Kč) a instruktáž otce (za 250 Kč), do výše 400 Kč byla tudíž žaloba okresním soudem zamítnuta, jelikož zákon neobsahuje zákaz ohledně dohody o úhradě nákladů. Co se týče částky do výše 100 Kč byla žaloba okresním soudem uznána za důvodnou, jelikož porodnice tuto částku prohlásila za adekvátní zisk, přičemž dle názoru okresního soudu nemá zdravotnické zařízení právo ve spojitosti s otcem u porodu na zisk.⁷⁸

Stěžovatel podal proti rozhodnutí okresního soudu ústavní stížnost v té části, ve které mu nebylo vyhověno do výše 400 Kč. Argumentoval tím, že ústavní stížnost převyšuje jeho zájmy v postavení jednotlivce a dotýká se podmíněného přístupu na porodní sál až po uhrazení platby a dochází k porušení práva na ochranu rodinného života dle čl. 10. odst. 2 a 32 odst. 1 Listiny.⁷⁹

Ústavní soud považoval ústavní stížnost za důvodnou, neboť okresní soud úhradu do výše částky 400 Kč bez dalšího zamítl, jelikož vzal za prokázané tvrzení porodnice jako vedlejší účastnice. Ústavní soud se zabýval otázkou, zda jsou porodnice oprávněny žádat po otci platby související s jeho přítomností u porodu. Došel k závěru, že v obecné rovině za dodržení striktních podmínek porodnice mohou úhradu požadovat. Nicméně Ústavní

⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. IV. ÚS 3035/15.

⁷⁸ SEDLÁČKOVÁ, Miroslava. *Přítomnost otce u porodu sama o sobě nemůže být zatížena „poplatkovou povinností“*. [online]. usoud.cz, 26. dubna 2016 [cit. 24. ledna 2024]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/pritomnost-otce-u-porodu-sama-o-sobe-nemuze-byt-zatizena-poplatkovou-povinnosti>.

⁷⁹ Tamtéž

soud dodává, že výkon práva otce být přítomen u porodu není možno vázat platbou za každodenní provozní výdaje porodnice. Do běžných výdajů porodnic se řadí komodity objednávané zdravotnickým zařízením hromadně, bez součinnosti s pacienty či zaměstnanci, jedná se např. o hygienické obleky, návleky, roušky aj. Přítomnost otce u porodu nelze chápat jako nadstandardní péči, která je zpoplatnitelná dle příslušných ceníků porodnic, ale jedná se o jejich základní zákonnou povinnost. Platby lze v souvislosti s přítomností otce u porodu vybírat jen tehdy, jedná-li se o služby nad rámec zákona. Ústavní soud uvedl, že v případě těchto plateb je mezi poskytovatelem zdravotních služeb a otcem v návaznosti na veřejnoprávní úpravu a veřejnoprávní povinnosti z ní vyplývající uzavřena soukromoprávní dohoda – inominátní smlouva dle § 1746 odst. 2 OZ, která navíc vykazuje znaky spotřebitelské smlouvy a obvykle je uzavřena formulářově a mezi stranami smlouvy – poskytovatelem zdravotních služeb a otcem – je citelný prvek nerovnosti.⁸⁰

Ústavní soud limituje, o jaké platby se v rámci inominátní smlouvy může jednat, konkrétně např. o další přikrývky, relaxační pomůcky nebo instruktáž či edukaci. Zdravotnické zařízení by mělo výši plateb za tyto služby určit přiměřeně vzhledem k jejich kupní ceně a odůvodnit náklady, které mu vznikají při instruktáži otce u porodu. Osoba má právo projevit svobodnou volbu, zda tuto službu vůbec přijme a zaplatí za ni úplatu, což je rozdíl oproti zákonné povinnosti zdravotnických zařízení dle § 28 odst. 3 písm. e) bodu 3) ZZS vpustit otce na porodní sál k porodu i bez uhrazení běžných výdajů porodnice, jelikož se jedná o základní právo jednotlivce ničím nepodmíněné. Opačný postup považuje Ústavní soud za nepřijatelný. Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl, jelikož shledal, že „*přítomnost otce u porodu sama o sobě nemůže být zatížena poplatkovou povinností.*“⁸¹

Co se týče podřazení práva otce být přítomen u porodu pod soukromý a rodinný život, Ústavní soud se přímo, ale poměrně opatrně vyjádřil k právu otce být přítomen u porodu. Dle něj se jedná o jeden z dílčích, nadstavbových prvků rodičovských práv, a to i přes to, že je již obvyklou součástí porodů. Dále dodává, že se jedná o „*realizaci rodičovského práva, které je vedle pojmově spíše podružné (sekundární) roviny otcovského práva především součástí mateřského práva ženy na to, aby měla u porodu osobu blízkou, která jí pomůže i přes anonymní prostředí (kapacitního) zdravotnického zařízení vytvořit určitý pocit zázemí, bude jí podporovat. Vztah dítěte k rodičům se sice utváří již od okamžiku narození, i ten se nicméně upíná primárně k matce; otec má při zodpovědném přístupu ke*

⁸⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. IV. ÚS 3035/15.

⁸¹ Tamtéž

svému rodičovství dost času a mnoho příležitostí na budování pevného vztahu k dítěti, i pokud nebude bezprostředně přítomen u jeho příchodu na svět.“⁸²

Výše uvedený náleží Ústavního soudu měl dopad na lékařskou praxi porodnic. Dokládá to tisková zpráva ombudsmana s interaktivní mapou se seznamem porodnic, které úhradu za přítomnost otce porodu žádají a které nikoliv. Od vyhlášení nálezu Ústavního soudu došlo k rapidnímu snížení porodnic vyžadujících úhradu za přítomnost otce u porodu. Ke konci roku 2023 šlo již o pouhých 14 porodnic z celkového počtu 79 porodnic v České republice. Celkově sedm krajů nežadá za přítomnost otce u porodu platbu. Ústavní soud ve svém nálezu, sp. zn. IV. ÚS 3035/15 charakterizoval vlastnosti výše zmiňovaných plateb, které mohou být za přítomnost otce u porodu žádané a o které se mohou zdravotnická zařízení opřít. Jedná se následující požadavky: korektnost platby, přesné vymezení platby, nevyjímaje možné zdanění a eventuální zisk.⁸³

O několik let později vyhlásil Ústavní soud dne 22. května 2023 náleží, sp. zn. III. ÚS 3319/22, který se týkal situace v roce 2020, kdy rodička byla nucena porodit ve zdravotnickém zařízení bez přítomnosti otce, protože byly v platnosti mimořádná opatření Ministerstva zdravotnictví proti pandemii covid-19 (dále jen „opatření“), která účast otce u porodu zakazovala.⁸⁴

Matka, otec i dítě (dále jen „stěžovatelé“) prvně napadali opatření správní žalobou u Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) a požadovali jeho zrušení. Městský soud žalobu odmítl, protože napadané opatření v mezidobí pozbylo platnosti. Nato stěžovatelé podali i civilní žalobu k Obvodnímu soudu pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“), u kterého se domáhali zaplacení částky 50 000 Kč pro každého stěžovatele; tato částka byla vyčíslena jako nemajetková újma vzniklá v příčinné souvislosti s plošným opatřením znemožňujícím přítomnost otce u porodu. Stěžovatelé žalobu uplatňovali dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Obvodní soud nebyl s to na opatření vztáhnout zákon o odpovědnosti za škodu, a proto žalobu zamítl. Z odůvodnění plyne, že opatření nemělo povahu rozhodnutí, ale spíše opatření obecné povahy, a také nebyl splněn

⁸² Nález Ústavního soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. IV. ÚS 3035/15.

⁸³ KŘEČEK, Stanislav. *Platby za přítomnost otců a dalších osob u porodu jsou už v mnoha porodnicích minulostí.* [online]. ochrance.cz, 5. května 2022 [cit. 5. února 2024]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/aktualne/platby_za_pritomnost_otcu_a_dalsich_osob_u_porodu_jsou_uz_v_mnoha_porodnicich_minulosti/.

⁸⁴ ABBASI, Kamila. *Účast otce u porodu spadá do práva na rodinný život. Soudy se budou znovu zabývat zákonností opatření Ministerstva zdravotnictví, které v době pandemie přítomnost otců zakázalo.* [online]. usoud.cz, 31. května 2023 [cit. 6. února 2024]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/ucast-otce-u-porodu-spada-do-prava-na-rodinny-zivot-soudy-se-budou-znovu-zabyvat-zakonnosti-opatreni-ministerstva-zdravotnictvi-ktere-v-dobe-pandemie-pritomnost-otcu-zakazalo>.

zákonný požadavek, že předmětné rozhodnutí bylo změněno nebo zrušeno příslušným orgánem. Proti rozsudku podali stěžovatelé odvolání k městskému soudu, který se však ztotožnil se závěry obvodního soudu.⁸⁵

Městský i obvodní soud shodně stěžovatelům vytýkaly i nedostatek aktivní legitimace. Zastání pro svá ústavně zaručená práva našli až u Ústavního soudu. Ústavní soud argumentoval, co se týče dotčených rozhodnutí obecných soudů přepjatým formalismem, který je v rozporu s principy spravedlnosti, protože stěžovatelé vyčerpali všechny dostupné právní prostředky ochrany. Nálezem Ústavního soudu bylo ústavní stížnosti vyhověno pro porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 a práva na náhradu škody dle čl. 36 odst. 3 Listiny.⁸⁶

Lze konstatovat, že v České republice se jedná o další významný lidskoprávní nález pro otcovská práva. Ústavní soud se v něm zároveň přiklonil na stranu přítomnosti otce u porodu jako základního práva. Dle jeho názoru není možné se identifikovat s rezolutním názorem městského soudu, který je takový, že *„možnost otce být u porodu nepředstavuje základní právo“*.⁸⁷

Naopak Ústavní soud explicitně podřadil právo otce být přítomen u porodu pod čl. 32 odst. 1 Listiny a čl. 8 Úmluvy pod právo na rodinný život, protože dle jeho názoru právě pod rozsah jmenovaných článků přítomnost otce u porodu spadá.⁸⁸

Ústavní soud vyzdvihl následující: *„narození dítěte je totiž bezesporu velmi významným, ne-li dokonce tím nejvýznamnějším okamžikem rodinného života, jehož společné prožití je s to posílit vzájemná a společná pouta mezi matkou, otcem a dítětem. Ústavní soud proto neakceptuje názor, že by právo matky, otce a dítěte být spolu v okamžiku porodu a chvílích bezprostředně následujících mělo zůstat mimo rámec ústavní ochrany“*.⁸⁹

Z časového hlediska Ústavní soud zdůraznil, že ústavněprávní ochrany požívá porod a chvíle bezprostředně po porodu. Při aktu porodu požívá ústavněprávní ochrany matka, otec a dítě. Byť je samozřejmě v demokratickém právním státě ochrana nukleární rodiny jednou z jejich nejdůležitější hodnot, nepokládám vymezení práva otce být přítomen u porodu z hlediska lidskoprávního Ústavním soudem za zcela příhodné.

⁸⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 22. května 2023, sp. zn. III. ÚS 3319/22.

⁸⁶ Tamtéž

⁸⁷ Tamtéž

⁸⁸ ABBASI, Kamila. *Účast otce u porodu spadá do práva na rodinný život. Soudy se budou znovu zabývat zákonností opatření Ministerstva zdravotnictví, které v době pandemie přítomnost otců zakázalo*. [online]. usoud.cz, 31. května 2023 [cit. 6. února 2024]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/ucast-otce-u-porodu-spada-do-prava-na-rodinny-zivot-soudy-se-budou-znovu-zabyvat-zakonnosti-opatreni-ministerstva-zdravotnictvi-ktere-v-dobe-pandemie-pritomnost-otcu-zakazalo>.

⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 22. května 2023, sp. zn. III. ÚS 3319/22.

I když v odůvodnění rozsudku odkazuje i na čl. 10 odst. 2 Listiny chránící před neoprávněnými zásahy do rodinného a soukromého života, stále prostřednictvím tohoto článku tíhne k obecné ochraně rodinného života. Dává do popředí čl. 32 odst. 1 Listiny, který poskytuje ochranu primárně rodinnému životu. V kontextu zákonné právní úpravy § 28 odst. 3 písm. e) bod 3) ZZS, o kterou se Ústavní soud opírá a která dává právo rodičce si vybrat doprovázející osobu k porodu, pak podřazení účasti otce u porodu působí restriktivně ohledně jiných rodičkou zvolených osob při porodu. Pokud si rodička bez partnera zvolí k porodu jinou doprovázející osobu než otce, například dalšího rodinného příslušníka či přítelkyni, bude se stále jednat o její základní právo?

Ohledně problematiky účasti otce u porodu je několikrát zdůrazňovaný psychologický faktor, který působí na rodičku během porodu, který mohou zastat i jiné osoby rodičce blízké. Myslím, že i když je žádoucí v právním státě poskytovat ochranu rodinnému životu, s ohledem na neustálý vývoj společnosti a čím dál více všudypřítomné zindividualizování jejich členů by bylo spíše vhodné právo otce podřadit i pod ochranu soukromého života dle čl. 10 odst. 2. Listiny.

Stěžovatelé se v tomto a v obdobných případech dovolávali i čl. 10 odst. 2 Listiny práva na ochranu soukromého a rodinného života, Ústavní soud se však s právem na ochranu soukromého života podrobněji nevypořádal. Pouze odkázal svůj nález, sp. zn. IV. ÚS 3035/15 na stěžejní význam přítomnosti otce při porodu pro matku a dítě a na právo na soukromý život matky, do kterého spadá i rozhodnutí o okolnostech porodu, jak rozhodl ESLP ve věci Ternovszká proti Maďarsku, a neopomenul zmínit § 28 odst. 3 písm. e) bod 3 ZZS, tedy výsostné právo ženy zvolit si osoby přítomné u jejího porodu.⁹⁰ Dle mého názoru bylo vhodné v tomto rozsudku jako *obiter dictum* nastínit možné zásahy i do soukromého života otce, matky a dítěte.

Ústavní soud tímto nálezem zastřešil právo přítomnosti otce u porodu jako základní právo na rodinný život pro nukleární rodinu, ale tím vyvstaly otázky ohledně přítomnosti jiných blízkých osob při porodu. Jestliže je právo otce být přítomen u porodu součástí práva matky na podporu při porodu, pak v případě, že si rodička vybere osobu, která není její osoba blízká k porodu (např. dula), to znamená jednu z následujících možností:

- tuto ústavněprávní ochranu nelze přímo aplikovat, když mezi rodičkou a dula nevnikají rodinné vazby

⁹⁰ Nálež Ústavního soudu ze dne 22. května 2023, sp. zn. III. ÚS 3319/22.

- přítomnost jiné osoby u porodu by bylo eventuálně možné vztáhnout na soukromý život rodičky dle čl. 10 Listiny a čl. 8 Úmluvy.

Myslím, že Ústavní soud si tímto nálezem do jisté míry vymezil hrací plochu pro úvahy o mateřských právech. Právo rodičky na přítomnost zvolené osoby je výslovně upraveno pouze podústavním právem, kdy rozebíraným nálezem Ústavního soudu je ústavněprávní ochrana garantována pouze otcům. Na druhou stranu Ústavní soud či soudy obecné mají stále možnost využít analogii ve skutkově a právně obdobných případech a využít zmiňované rozsudky, tím pádem zde existuje v případě potřeby východisko z nastalé situace.

Z citovaných rozsudků plyne, že otec odvozuje své právo přítomnosti u porodu od matky. Oproti tomu jiné osoby, než otec nemají právní nárok na účast při porodu, a tudíž prostřednictvím jejich osoby je tím pádem realizován výkon soukromého života matky.

De lege ferenda lze předjímat, že přítomnost jiné osoby než otce lze odvodit od soukromého života matky dle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy.

Pro podpoření úvahy *de lege ferenda* lze podpůrně využít argument, který použila Anna Šabatová v šetření o nezákonnosti plateb za přítomnost otce u porodu, tj. že je nutno dbát na čl. 4 odst. 4 Listiny, který zakotvuje, že je třeba zachovat smysl a jádro základních práv, jsou-li zákonným způsobem omezována. Nadto dodala, že tento ústavní princip lze vztáhnout i na jiná práva než na práva požívající ústavněprávní ochranu.⁹¹

Domnívám se, že uvedený závěr ohledně právní ochrany je aplikovatelný i na právo matky na soukromý život a výběr osob, které ji doprovodí k porodu. Právo na ochranu soukromého života matky je ukotveno v rozsudku ESLP ve věci Ternovszká proti Maďarsku, jehož *ratio decidendi* je aplikováno i v současné době v rozhodovací praxi soudů (např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.10. 2023, sp. zn. 6 Tdo 411/2023).

Z výše rozebíraných nálezů Ústavního soudu (sp. zn. IV. ÚS 3035/15 a sp. zn. III. ÚS 3319/22) je patrné, že Ústavní soud se do jisté míry odklonil od svého názoru naznačeném v nálezu sp. zn. I. ÚS 4457/12, kde nastínil eventualitu, že právo na volbu místa a způsob porodu náleží oběma rodičům. Ústavní soud právo na soukromý život ohledně volby místa a způsobu porodu zúžil a tíhne spíše k tomu, že volba okolností porodu spadá pod právo matky na soukromý život než k tomu, že toto právo náleží oběma rodičům.

⁹¹ ŠABATOVÁ, Anna. *Zpráva o šetření*. [online]. eso.ochrance.cz, 8. října 2014 [cit. 29. února 2024]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/1050>.

Lze tedy konstatovat, že současná judikatura Ústavního soudu se přiklání k odlišnému vymezení nositelů základních práv dle zmiňovaných článků. Závěry ohledně nositelů základních práv budou shrnuty na konci práce.

Nicméně není vyloučeno, že Ústavní soud překoná svou dosavadní judikaturu ohledně zúžení práva na volbu okolností při porodu jen pro matku, jestliže například analogicky aplikuje široký koncept práva na soukromí obsahující i právo na rodinný život (např. dle usnesení ÚS, sp. zn. IV.ÚS 315/01, či nález ÚS, sp. zn. II.ÚS 517/99) a vztáhne jej i na otce.

Na závěr podkapitoly se vrátím k rozsudku Dubská a Krejzová proti České republice. ESLP v něm odkazoval na právo členských států Rady Evropy na využití prostoru pro uvážení ohledně právního zakotvení podmínek pro přítomnost porodních asistentek při domácích porodech v jednotlivých státech.

Dle mého názoru nálezem sp. zn. III. ÚS 3319/22 došlo k částečné realizaci doktríny prostoru pro uvážení ohledně práv matky, konkrétně v oblasti otcovských práv v podobě účasti otce na porodu a jeho podřazení pod rodinný život. Nález je rovněž v souladu s hodnotami demokratického právního státu a projevem ústavního principu právní jistoty v podobě vymezení dalšího prvku ochrany rodinného života, kterým je přítomnost otce u porodu. Ústavní soud zná natolik poměry a základní práva v České republice, že je oprávněn vyhlášovat nálezy precedenční závaznosti pro obecné soudy v právně a skutkově obdobných případech, ostatně jako v tomto případě.

2.3 Argumentace odborné veřejnosti o právu otce být přítomen u porodu

Zda je právo otce být přítomen u porodu lidské právo a jestli jej lze podřadit pod soukromý či rodinný život dle čl. 10 odst. 2 Listiny, řešily již i mnohé osoby z odborné veřejnosti, a to včetně právníků, advokátů a ombudsmanů, ať už se jedná o současného veřejného ochránce práv či předešlou veřejnou ochránkyni práv. Proto v další části této kapitoly považuji za důležité se vypořádat s názorem současného veřejného ochránce práv.

Mezi odbornými osobami zaujímá poměrně svérázný názor nynější veřejný ochránce práv Stanislav Křeček, který právo otce být přítomen u porodu vnímal jako možnost a módní záležitost. Veřejný ochránce práv v minulosti uvedl tento svůj názor: „*považuji za zcela nepřijatelné to, že se některé neziskové organizace domáhají v této věci soudního rozhodnutí. Je to jistě věc, která přispívá ke kvalitě rodinných vztahů, ale nelze přehlédnout,*

*že lidská společnost se po mnoho generací vyvíjela zcela zdárně i bez této možnosti, která se v poslední době stala jistě i trochu módní záležitostí, a rozhodně tedy není ničím, co by bylo zcela nezbytné pro zdravé rodinné vztahy a řádný vývoj dětí.*⁹²

Myslím, že je na první pohled zřejmé, že se jedná o subjektivní názor veřejného ochránce práv na právo otce být přítomen u porodu, přitom v jeho úvaze nedošlo k subsumpci pod žádné konkrétní základní lidské právo. Není zřejmé, zda ombudsman chtěl podřadit právo otce být přítomen u porodu pod čl. 10 odst. 2 pod ochranu soukromého a rodinného života, nebo pod čl. 32 odst. 1 pod ochranu rodinného života.

Otázkou je, zda lze považovat za dostačující zdůvodnění, že o lidské právo nejde s odkazem na úspěšný vývoj generací bez této možnosti a pouhé přispění posílení rodinných vztahů. Odůvodnění klouzá po povrchu a odmítá se právem otce být přítomen u porodu ústavněprávně zabývat. Je třeba mít na paměti, že osoby tvořící společnost se vyvíjejí a právo je tu od toho, aby prostřednictvím zákonodárce na změny názorů ve společnosti reagovalo.

Nadto dodám, že veřejný ochránce práv má svou působnost stanovenou zákonem, konkrétně ji upravuje § 1 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o VOS, dle kterého ombudsman ochraňuje osoby před konáním či nekonáním úřadů a organizací vymezených dle tohoto zákona, a to tehdy jestliže jejich jednání není v souladu s právem, principy demokratického právního státu a dobré správy, čímž napomáhá ochraně základních lidských práv a svobod.⁹³ Ze zákonem popsané definice působnosti ombudsmana je zřejmé, že jeho nezbytnou složku tvoří povinnost dbát o ochranu základních lidských práv a svobod a zasazovat se o ni. Lze konstatovat, že jakékoliv názory veřejného ochránce právo nepřijatelnosti domáhání se rozhodnutí neziskovými organizacemi ve věci přítomnosti otců u porodu nelze vzhledem k jeho působnosti a postavení v demokratickém právním státě názorově akceptovat.

V souvislosti s tím je nutné připomenout, že ombudsman není nadán žádnou působností ani pravomocí posuzovat, zda je či není přijatelné, aby se osoby, potažmo neziskové organizace domáhaly svého práva u soudu, protože čl. 36 odst. 1 Listiny stanovuje následující: „každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a

⁹² KUČEROVÁ, Tereza. *Otec u porodu není lidské právo, říká ombudsman. Ale je, oponují právníci.* [online]. idnes.cz, 31. března 2020 [cit. 1. března 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/zakaz-otcu-u-porodu-ombudsman-pravnici-lidske-pravo-koronavirus-covid-19.A200331_111252_domaci_kuce.

⁹³ Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.“⁹⁴ Z citovaného článku plyne, že se každý může dovolávat svého práva nezávislého a nestranného soudu a jen soud rozhodne, zda bylo základní lidské právo porušeno, či ne, případně rozhodne o upřednostnění jednoho základního práva před druhým v rámci testu proporcionality. V opačném případě by došlo k porušení ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nositelé práv a jejich základní lidská práva se vyvíjejí. Zda lze právo otce být přítomen u porodu podřadit pod právo na soukromý a rodinný život, o tom může rozhodovat jedině soud. Jedině soud je nadán v rámci dělby moci soudní mocí, a nikoliv ochránce lidských práv, jehož primární působnost je zcela odlišná. Tato skutečnost plyne z § 1 odst. 9 zákona č. 349/1999 Sb., o VOS, dle kterého se působnost ombudsmana se nevztahuje na soudy.⁹⁵ Z toho vyplývá, že ombudsman stojí mimo moc soudní a není oprávněn se do soudní moci žádným způsobem vměšovat.

Na druhou stranu je nepopíratelným faktem i z výše rozebíraného historického hlediska, že v minulosti otec u porodu spíše nebyl přítomen a že se toto právo objevilo až v 20. století. Nicméně není možné opomíjet to, že se právo otce být přítomen u porodu objevilo v době, kdy došlo k velmi podstatným změnám v tehdejší společnosti a společnost na tyto změny nějakým způsobem zareagovala. Navíc jeho existenci nasvědčuje i to, že se právo otce být přítomen u porodu udrželo ve společnosti, nevymizelo. Navíc realizace tohoto práva otce je zákonem povolena a otci i matkami v lékařské praxi vyžadována. Nelze souhlasit ani s tvrzením Stanislava Křečka, že to není něco, co je nezbytné pro zdravé rodinné vztahy a řádný vývoj dětí. Pro zdravé rodinné vztahy je přítomnost otce u porodu přinejmenším žádoucí. Otec i matka dítěte v postavení rodičů jsou nadáni autonomií vůle a jsou sami oprávněni si rozhodnout, co je nezbytné pro jejich zdravé vztahy s dítětem.

Oproti názorům nynějšího ombudsmana působí kontrastně odborný názor jeho předchůdkyně Anny Šabatové. Ve výše zmiňovaném nálezu Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 3035/15 se ohledně plateb za přítomnost otce u porodu vyjádřila i tehdejší veřejná ochránkyně práv jako *amicus curiae* a přikláněla se na stranu stěžovatele. Dle jejího názoru se přítomnost otce u porodu stala jejich běžnou součástí. Následně se ztotožnila se stěžovatelem, že se stížnost kvůli běžné praxi porodnic dotýkala nejen zájmů stěžovatele, nýbrž je převyšovala. Tehdejší ochránkyně uvedla, že právo rodičky v postavení pacientky

⁹⁴ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁵ Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

je založené přímo zákonem a zdravotnické zařízení je nesmí omezovat zpoplatňováním a musí je připustit, protože dle § 117 odst. 1 písm. h) ZZS, jedná se o jeho zákonnou povinnost.⁹⁶

Předchůdkyně nynějšího ombudsmana prováděla i vlastní šetření v této a v obdobné věci, což dosvědčuje její zájem o právo otce být přítomen u porodu a mínění, že se o základní právo jedná. Konkrétně jej subsumovala pod právo na soukromý a rodinný život dle čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 1 Listiny, jehož porušení není možno vyčíslit pekuniárně.⁹⁷

Současný veřejný ochránce práv dle dostupných informací šetření v právu otce být přítomen u porodu v minulosti neprováděl, jak vyplynulo z vyřízené žádosti o poskytnutí informací podle zákona č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím, a to i přes to, že se na ombudsmana obrátilo celkem jedenáct stěžovatelů, jejichž podněty byly odloženy dle § 12 odst. 2 písm. d) VOS bez bližšího odůvodnění a právně relevantní argumentace.⁹⁸

K obratu ve smýšlení nynějšího veřejného ochránce práv došlo až koncem roku 2023, kdy přijal stížnost ze spolku Juno Moneta, který se zabývá právy pacientů. Stížnost byla podána za rodičku, po které byla požadována platba za přítomnost otce, porodní asistentky a doly při ambulantním porodu. Žena rodila ve Fakultní nemocnici v Motole bez asistence lékaře a několik hodin po porodu opustila porodnici. Rodička odmítla tuto platbu provést. Ombudsman dle jeho slov tuto stížnost šetří a příslušné podklady s jeho stanoviskem budou uveřejněny v budoucnu.⁹⁹

Nicméně v současné době (březen 2024) v evidenci šetření veřejného ochránce práv nejsou zveřejněny žádné nové stížnosti ohledně práva otce být přítomen u porodu.¹⁰⁰

Skutečnost, že nynější ombudsman neprovedl i přes stížnosti osob po dobu čtyř let šetření o právu otce být přítomen u porodu, je tristní. Je do evidentní, že dvě právně vzdělané osoby ve funkci veřejného ochránce práv by neměly mít na institut práva otce být přítomen u porodu tak diametrálně odlišný pohled. Zvláště s ohledem na to, že se Ústavní soud ve výše zmiňovaných nálezech vyslovil, že se o základní právo jedná. Stanislav

⁹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. IV. ÚS 3035/15.

⁹⁷ ŠABATOVÁ, Anna. *Zpráva o šetření*. [online]. eso.ochrance.cz, 8. října 2014 [cit. 29. února 2024]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/1050>. ŠABATOVÁ, Anna. *Zpráva o šetření*. [online]. eso.ochrance.cz, 14. prosince 2015 [cit. 1. března 2024]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3658>.

⁹⁸ DOUBEK, Pavel. *Otazníky kolem omezení přítomnosti otců u porodu: Ombudsman šetření nevedl, vyplývá z oficiální odpovědi*. [online]. pravo21.cz, 15. června 2020 [cit. 3. března 2024]. Dostupné z: <https://pravo21.cz/s-polecnost/otazniky-kolem-omezeni-pritomnosti-otcu-u-porodu-ombudsman-setreni-nevedl-vyplyva-z-oficialni-odpovedi>.

⁹⁹ LESKOVÁ, Ivana. *Na sál, až zaplatíš! Otec porod nestihl*. [online]. pressreader.com, 6. listopadu 2023 [cit. 3. března 2024]. Dostupné z: <https://www.pressreader.com/czech-republic/mf-dnes/20231106/281505050926362>.

¹⁰⁰ KŘEČEK, Stanislav. *Evidence stanovisek ombudsmana – vyhledávání*. [online]. eso.ochrance.cz, [cit. 3. března 2024]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene>.

Křeček tak nakonec akceptoval právní názor Ústavního soudu. Na veřejného ochránce práv se nositelé základních práv obracejí mnohdy s poslední nadějí, že se jejich práva někdo zastane, a tak by tomu v této problematice měl dostat i Stanislav Křeček a jít ve stopách právního názoru své předchůdkyně Anny Šabatové.

Domnívám se, že když i nynější ombudsman připustil závěr, že se o základní lidské právo jedná, přisvědčuje to argumentu, že v právních poměrech České republiky právo otce u porodu začíná být společností akceptováno. Myslím, že s odkazem na vše výše uvedené lze konstatovat, že v tomto směru došlo k obratu k lepšímu. Předjímám, že se základní práva v oblasti porodnictví budou řešit stále do větší hloubky. Nelze ignorovat fakt, že na ženách i na jiných osobách při porodu je často pácháno porodnické násilí a tyto osoby se budou i nadále domáhat svých práv.

2.4 Nositelé práva otce být přítomen u porodu

Považuji za vhodné na úplný závěr této kapitoly vymezit, kdo je nositelem práva otce být přítomen u porodu. Domnívám se, že z Listiny, Úmluvy, ale především z judikatury Ústavního soudu a ESLP plyne, že nositelem práva otce být přítomen u porodu jako součást práva na soukromý a rodinný život je dle čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 1 Listiny, a čl. 8 Úmluvy otec prostřednictvím matky dítěte. Nositelem tohoto práva jsou tedy oba společně a je zcela zřejmé, že se tak musí dít s ohledem na respekt k jejich samostatné autonomii vůle v postavení jednotlivců.

Nelze se tak domáhat proti vůli otce či matky přítomnosti otce u porodu. Tento názor je podpořen i výše jmenovaným ustanovením § 28 odst. 3 písm. e) bod 3) ZZS, který výslovně zakotvuje právo rodičky v postavení pacientky na přítomnost otce dítěte.

Argumentačně se lze opřít o nález Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 3035/15, který odkazuje na ustanovení § 28 odst. 3 písm. i) a j) ZZS zakotvující právo pacienta přijímat návštěvy a právo na duchovní péči a duchovní podporu, kterou může poskytovat otec dítěte. Důvodová zpráva k ZZS uvádí, že ustanovení § 28 zakotvuje širší a blíže specifikovaná práva pacienta než derogované právní předpisy. Zákon cílí také na zasazení se o rovnější vztah mezi poskytovatelem zdravotních služeb a lékaři na straně jedné a pacientem na straně druhé, aby se odklonil od zakořeněného paternalismu. Rodička má právo být řádně a včas informována a poučena o svých právech podle čehož má právo vyslovit souhlas, nebo

nesouhlas se zdravotními službami, které jí jsou poskytovány,¹⁰¹ a to včetně práva vyslovit souhlas, či nesouhlas s přítomností otce u porodu.

Samozřejmě se zde nabízí otázka, jestli by i přes nesouhlas matky nebylo možné, aby se otec porodu účastnil. Nastínění možné odpovědi nabízí rozsudek Nejvyššího soudu v New Jersey v USA v případě *Plotnick v. DeLuccia*.¹⁰²

Ačkoli se jedná o případ z angloamerického právního prostředí, jde o skutkově velmi obdobnou věc a je vhodné nastínit, jak byla věc v USA dle jejich platného práva řešena.

Kauza se odehrála v New Jersey v USA. Soud se zabýval sporem nesezdaného páru, který počal dítě, ale ještě před porodem dítěte se tento pár rozešel. Žena si nepřála, aby budoucí otec byl přítomen při porodu jejich dítěte, ten ji zažaloval a svou přítomnost u porodu požadoval a také chtěl znát termín porodu.¹⁰³

Nejvyšší soud v New Jersey se přiklonil na stranu matky s tím, že během porodu jako lékařského zákroku má právo na soukromí na porodním sále jako pacientka. Přítomnost otce pro matku by představovala nepřiměřenou zátěž a v případě komplikací při porodu by ji mohla nad míru stresovat a tím by eventuálně došlo k ohrožení života a zdraví matky a dítěte. Každá matka je při porodu vydána na pospas poměrně značné fyzické i psychické bolesti a v takové chvíli si zaslouhuje, aby bylo respektováno její právo na soukromí. Matka nesmí být nucena dávat souhlas ke sdílení informací o svém zdravotním stavu s osobou, s níž své soukromé zdravotní informace jednoznačně sdílet nechce.¹⁰⁴

Stěžejním argumentem bylo vedle práva na soukromí pacientky taktéž to, že právo těhotné ženy na své tělo a na své nenarozené dítě převažuje nad právem muže být u porodu svého dítěte. Žena nosí plod ve svém těle, je zatížena větším množstvím povinností spojených s těhotenstvím než muž, a z toho důvodu je jí přiznáno i více práv ohledně okolností narození dítěte. Soudce mj. zmínil i to, že žena není povinna informovat otce o době, kdy bude rodit.¹⁰⁵

Na případ *Plotnick v. DeLuccia* jako na precedent navazují i rozsudky dalších soudů v USA. Jedná se například o nálezy Nejvyššího soudu, *Richmond County, New York.*, v případě *B.T. v. E.T.* z roku 2016. Manželka se domáhala vydání rozhodnutí opravňujícího

¹⁰¹ Nález Ústavního soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. IV. ÚS 3035/15.

¹⁰² Rozsudek Nejvyššího soudu v New Jersey ze dne 10. března 2014, *Případ Plotnick v. DeLuccia*, č. 434 NJ Super. 597. (Dostupné z: <https://casetext.com/case/plotnick-v-deluccia-1>.)

¹⁰³ PERALTA, Eyder. *New Jersey Judge Rules Women Can Keep Fathers Out Of Delivery Room*. [online]. npr.org, 12. března 2014 [cit. 13. března 2024]. Dostupné z: <https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2014/03/12/289619146/new-jersey-judge-rules-women-can-keep-fathers-out-of-delivery-room>.

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu v New Jersey ze dne 10. března 2014, *Případ Plotnick v. DeLuccia*, č. 434 NJ Super. 597. (Dostupné z: <https://casetext.com/case/plotnick-v-deluccia-1>.)

¹⁰⁵ Tamtéž

k zákazu vstupu otce na porodní sál. Obdobně jako v rozhodnutí Nejvyššího soudu New Jersey v případě Plotnick v. DeLuccia bylo matce nakonec vyhověno s odkazem na práva pacientky a její přání, aby otec nebyl u porodu přítomen. Rodička má právo si stanovit průběh své zdravotnické péče a při jejím poskytování má právo na nejvyšší možné soukromí. Právo otce před narozením dítěte je tak podřazeno až pod právo matky na ochranu soukromí při poskytování zdravotnické péče.¹⁰⁶

Z úhlu pohledu práv rodičky souhlasím s právním názorem, který je osvětlen v případech z USA, tj. že matka jako pacientka má svá práva, včetně práva na soukromí.¹⁰⁷ Ztotožňuji se i s argumentem, že žena má právo ovládat své tělo a právo na své nenarozené dítě náležející pod právo rodičky rozhodovat o okolnostech porodu.

Lidskoprávní argumentace soudu v New Jersey mě utvrdila v názoru, že rodička by měla poskytnout souhlas k tomu, aby otec byl přítomen u porodu. Byť by se mělo jednat třeba i o konkludentní souhlas, měl by být vždy projevem vůle matky dítěte, která bude respektována otcem i zdravotními pracovníky.

Ostatně tak je to i dle naší právní úpravy v České republice. Per analogiam lze také právo vyslovit nesouhlas s přítomností otce u porodu dovodit z již zmiňovaného ustanovení § 28 odst. 3) písm. h) ZZS zakotvujícího právo rodičky odmítnout účast osob, které se poskytování zdravotních služeb u porodu bezprostředně neúčastní, a to vč. osob, které se chystají na výkon zdravotního povolání.¹⁰⁸ Na podporu svých závěrů uvádím ještě rozsudek ESLP ve věci Konovalova proti Rusku, dle kterého bylo porušeno právo na soukromý život stěžovatelky dle čl. 8 Úmluvy. K porušení práva na soukromý život došlo zákonem dovolenou přítomností studentů medicíny u jejího porodu. V Rusku však nebyla zákonem stanovena dostatečná ochrana práv pacienta. ESLP současně přihlédl k citlivosti lékařského zásahu v podobě porodu, ve kterém shledal porušení práva na ochranu soukromého života dle čl. 8 odst. 2 Úmluvy, neboť bylo nezákonné, že Rusko nemělo dostatečné záruky práv rodičky.¹⁰⁹

V souladu s konstantní judikaturou ESLP podpořenou výše zmíněnými argumenty lze konstatovat, že přítomností otce proti vůli matky může dojít k zásahu do práva na soukromý

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu New York, Richmond County ze dne 2. září 2016, *Případ B.T. v. E.T.*, č. 53 Misc. 3d 473. (Dostupné z: <https://casetext.com/case/bt-v-et/?sort=relevance&resultsNav=false&q=>).

¹⁰⁷ Poznámám, že zde vymezená práva rodičky jsou v ČR chráněna čl. 7. odst. 1 Listiny, kde je zaručena nedotknutelnost osoby a jejího soukromí.

¹⁰⁸ Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 10. 2014, *Konovalova proti Rusku*, č. 37873/04.

život rodičky dle čl. 8 Úmluvy. Otec dítěte zkrátka musí respektovat vůli matky, co se týče jeho přítomnosti, či nepřítomnosti u porodu.

3 Omezení práva otce být přítomen u porodu

V předešlé kapitole bylo vymezeno, že právo otce být přítomen u porodu spadá pod rozsah základního lidského práva na ochranu rodinného života. V České republice je toto právo státem garantováno, je pod ústavněprávní ochranou a taktéž je mu poskytnuta ochrana na úrovni podústavního práva. Přistupuji tak k bližšímu zkoumání druhé výzkumné otázky, která zněla, zda je v České republice právo otce být přítomen u porodu v lékařské praxi dodržováno. V souladu s výše uvedeným v kapitole 2 lze říct, že toto právo není v lékařské praxi stále dodržováno, jelikož jsou za něj stále vybírány platby a mnohdy je jejich uhrazení podmínkou pro vpuštění otce na porodní sál. Poměrně nedávno došlo k situaci, kdy ve Fakultní nemocnici v Motole byl otec vyzván k platbě za účast na porodu, kterou se odebral uhradit, a během této platby se dítě narodilo. Přestože chtěl být s matkou dítěte u porodu, promeškal jej kvůli nezákonné platbě porodnici.¹¹⁰

V minulosti se porodnice často dovolávaly zájmu na ochraně zdraví, a to především v souvislosti s mimořádnými opatřeními Ministerstva zdravotnictví. Otázkou je, za jakých podmínek lze právo otce být přítomen u porodu legitimně omezit. V intencích předešlých kapitol právo otce na účast u porodu svého dítěte může být omezeno tehdy, je-li jeho omezení ospravedlnitelné legitimními cíli.

Leč nejdříve je nutné se vypořádat s tím, že Listina uvádí určitá pravidla pro uplatňování práva na ochranu rodinného života dle čl. 32, odst. 1. Listiny. Konkrétně čl. 41 odst. 1 Listiny říká, že „*práv uvedených v čl. 32 odst. 1 je možno se domáhat pouze v mezích zákonů, které tato ustanovení provádějí.*“¹¹¹ Citovaný článek se týká hospodářských, sociálních a kulturních práv, která mají být poměřována testem racionality. Vyplývá to mj. z nálezu Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 1/08, kde je vymezen test racionality, dle kterého „*je však třeba přihlídnout k čl. 41 odst. 1 Listiny, otevírajícímu široký prostor pro zákonodárce při volbě nejrůznějších řešení. Vzhledem k čl. 41 odst. 1 Listiny nemusí být zákonná úprava v přísném vztahu proporcionality k cíli, který je regulací sledován, tj. nemusí jít o opatření v demokratické společnosti nezbytné, jak je tomu například u jiných práv, jichž se lze dovolávat přímo z Listiny. Testem ústavnosti v tomto smyslu projde taková zákonná úprava, u níž lze zjistit sledování nějakého legitimního cíle*

¹¹⁰ LESKOVÁ, Ivana. Na sál, až zaplatíš! Otec porod nestihl. [online]. pressreader.com, 6. listopadu 2023 [cit. 3. března 2024]. Dostupné z: <https://www.pressreader.com/czech-republic/mf-dnes/20231106/281505050926362>.

¹¹¹ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

a která tak činí způsobem, jež si lze představit jako rozumný prostředek k jeho dosažení, byť nemusí jít o prostředek nejlepší, nejvhodnější, nejúčinnější či nejmoudřejší.“¹¹²

V komentáři k čl. 32 odst. 1 Listiny Kratochvíl uvádí, že Ústavní soud aplikuje čl. 32 převážně neočekávaně a coby vodítko při interpretaci práva na ochranu rodinného života dle čl. 10 odst. 2 Listiny.¹¹³ A z toho důvodu se následující část práce bude věnovat provedení testu proporcionality vztahující se k právu otce na ochranu rodinného života dle čl. 10 odst. 2 Listiny.

Při kolizi dvou základních práv je třeba mít na paměti slova Ústavního soudu, že „*při střetu dvou základních práv, tak jako je tomu v daném případě, musí obecné soudy nejprve rozpoznat, která základní práva jednotlivých účastníků sporu jsou ve hře, a poté, s přihlédnutím ke všem rozhodným okolnostem daného případu, musí soudy rozhodnout tak, aby, je-li to možné, zůstalo zachováno z obou základních práv co nejvíce, a není-li to možné, pak dát přednost tomu základnímu právu, v jehož prospěch svědčí obecná idea spravedlnosti, resp. obecný princip.*“¹¹⁴

3.1 Test proporcionality

Ústavním soudem je definováno, kdy může dojít k samotnému omezení a následné kolizi základních práv. „*K omezení základních práv či svobod, i když jejich ústavní úprava omezení nepředpokládá, může dojít v případě jejich kolize. V těchto situacích je nutné stanovit podmínky, za splnění, kterých má prioritu jedno základní právo či svoboda, a za splnění kterých jiné. Základní je v této souvislosti maxima, podle které základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody. První podmínkou je jejich vzájemné poměrování, druhou je požadavek šetření podstaty a smyslu omezovaného základního práva, resp. svobody (čl. 4 odst. 4 Listiny).*“¹¹⁵

Zmiňovaný nálezný definuje samotný test proporcionality v podobě tří kritérií, která je nutné při omezování základních práv postupně aplikovat. Prvním krokem je vhodnost, dalším je potřebnost a třetím krokem je přiměřenost, tedy to samotné poměrování kolidujících základních práv.¹¹⁶

Mám za to, že z práce vyplynulo, že je možné, aby se do kolize dostaly tato základní práva. Právo na ochranu rodinného života a jeho jednotlivý komponent v podobě práva otce být přítomen u porodu může být v kolizi s:

¹¹² Nález Ústavního soudu ze dne 20. května 2008, sp. zn. Pl. ÚS 1/08 (N 91/49 SbNU 273).

¹¹³ KRATOCHVÍL, Jan. Ochrana rodičovství, rodiny a dětí. In: KÜHN, Zdeněk a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, 1136 s.

¹¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 16. června 2005, sp.zn. I.ÚS 353/04.

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 17. února 1999, sp. zn. Pl. ÚS 16/98 (N 25/13 SbNU 177).

¹¹⁶ Tamtéž

- právem matky na soukromí a nedotknutelnost osoby
- právem na ochranu zdraví
 - v užším slova smyslu právem matky a dítěte na ochranu zdraví

Pro samotné poměrování považuji za vhodné si zvolit z výše vymezených kolidujících základních práv jedno, které bude poměřováno s právem otce být přítomen u porodu. Vzhledem k tomu, že se právo na přítomnost otce u porodu dostalo do povědomí veřejnosti především v době vypuknutí pandemie covid-19, se nabízí poměrování s právem na ochranu zdraví dle čl. 31 Listiny vztahující se k období pandemie covid-19. Poměrování provedu testem proporcionality.

Ústavní soud se v nálezu sp. zn. III. ÚS 3319/22 týkajícím práva na ochranu rodinného života otce vyslovil, aby obvodní soud „*v rámci testu proporcionality zkoumal, zda zásah do základního práva, k němuž dochází prostřednictvím příslušného opatření obecné povahy, má ústavně legitimní a o zákonné cíle opřený důvod a zda je činěn jen v nezbytně nutné míře a nejšetrnějším ze způsobů vedoucích ještě k zamýšlenému cíli, nediskriminačním způsobem a s vyloučením libovůle. Pokud některá z uvedených kumulativních podmínek není splněna, jedná se o důvod zakládající neústavnost, a tedy i nezákonnost opatření obecné povahy.*“¹¹⁷

V souladu s nálezem Ústavního soudu bude před provedením testu proporcionality zkoumáno, zda mimořádné opatření sledovalo zásahem do práva na ochranu rodinného života ústavně legitimní a o zákonné cíle opřený důvod.

Z hlediska ústavní legitimacy čili testu legality lze odkázat na zmiňovaný čl. 31 Listiny, který zakotvuje právo na ochranu zdraví. Nelze opomenout také čl. 8 odst. 2 Úmluvy, který stanovuje, že „*státní orgány mohou do práva na ochranu rodinného života zasahovat v souladu se zákonem, pokud je to nezbytné v demokratické společnosti v zájmu ochrany veřejného zdraví.*“¹¹⁸

Opatření musí taktéž projít testem legitimacy. Dle čl. 79 odst. 3 Ústavy je ministerstvo oprávněno „*na základě a v mezích zákona vydávat právní předpisy, je-li k tomu zákonem zmocněno.*“¹¹⁹ Ministerstvo v opatření vymezilo svoji působnost a pravomoc vydat toto opatření na základě § 80 odst. 1 písm. g) zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a nařídilo ho podle § 69 odst. 1 písm. i) a odst. 2 téhož zákona.¹²⁰ Ustanovení § 80 odst. 1 písm. g) ZOVZ stanovuje, že Ministerstvo zdravotnictví je k ochraně veřejného zdraví oprávněno nařídít

¹¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 22. května 2023, sp. zn. III. ÚS 3319/22.

¹¹⁸ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

¹¹⁹ Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ze dne 16. 12. 1992.

¹²⁰ Mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví ze dne 27. března 2020 č. j. MZDR 13620/2020-1/MIN/KAN.

opatření proti epidemii. Dle ustanovení § 69 odst. 1 písm. i) ZOVZ opatřením proti pandemii je „*příkaz zaměstnavateli, služebnímu orgánu nebo služebnímu funkcionáři ve stanoveném rozsahu nařídít výkon práce na dálku nebo výkon služby z jiného místa.*“¹²¹ Toto opatření nařídí a zruší Ministerstvo zdravotnictví jako orgán ochrany veřejného zdraví.¹²² Opatření naplňovalo legitimní cíl v podobě ochrany veřejného zdraví, který byl dán Úmluvou a ZOVZ a prošlo testem legitimacy.¹²³

3.2 Kritérium vhodnosti

Prvním krokem testu proporcionality je posuzování vhodnosti, tudíž hledání „*odpovědi na otázku, zda institut omezující určité základní právo umožňuje dosáhnout sledovaný cíl.*“¹²⁴

Kratochvíl uvádí, že kritérium vhodnosti zkoumá, zda „*zásah do jednoho práva chrání právo druhé.*“¹²⁵ Zde došlo ke kolizi dvou základních práv, a proto je třeba se ptát, zda zásah do práva na ochranu rodinného života otce při porodu může ochránit právo na ochranu zdraví veřejnosti.

Institutem omezujícím právo na ochranu rodinného života otce byla mimořádná opatření Ministerstva zdravotnictví proti pandemii covid-19. Konkrétně šlo o opatření ze dne 27. března 2020, č. j. MZDR 13620/2020-1/MIN/KAN, které poskytovatelům zdravotních služeb stanovilo povinnost zakázat přítomnost třetích osob při porodu v porodnicích, avšak s určitými výjimkami pro cizinky vyžadující tlumočení, pro rodičky s duševní poruchou, nevidomé, neslyšící a pro zdravotně postižené rodičky.¹²⁶ Toto opatření nahradilo původní opatření ze dne 18. března 2020, č. j. MZDR 12344/2020-1/MIN/KAN, které explicitně zakázalo přítomnost otců u porodu, a to bezvýjimečně.¹²⁷

Opatření bylo vydáno za účelem ochrany zdraví. Opatření brojilo proti pandemii covid-19, toto onemocnění bylo vysokým počtem nakažených osob rozšířeno v celé Evropě. Účelem

¹²¹ Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů.

¹²² Tamtéž

¹²³ Poznámám, že Listina ve svých úvodních ustanoveních v čl. 4 odst. 2, stanovuje, že: „*meze základních práv mohou být za podmínek stanovených Listinou upraveny pouze zákonem.*“ Tento článek Listiny byl porušen. Právo otce být přítomen u porodu jako základní lidské právo bylo omezeno pouhým mimořádným opatřením Ministerstva zdravotnictví, což je protiústavní. Opatření není také nijak blíže odůvodněno, není v něm stanoveno, z jakých důvodů došlo k omezení práva na ochranu rodinného života a je tak těžko materiálně přezkoumatelné. Opatření obecné povahy jako forma činnosti správního orgánu musí mít své odůvodnění, což je subsidiárně stanoveno v ustanovení § 172 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu.

¹²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 12. března 2008, sp. zn. Pl. ÚS 83/06 (N 55/48 SbNU 629).

¹²⁵ KRATOCHVÍL, Jan. Omezování práv a svobod zaručených v Listině. In: KÜHN, Zdeněk a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, 209 s.

¹²⁶ Mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví ze dne 27. března 2020 č. j. MZDR 13620/2020-1/MIN/KAN.

¹²⁷ Mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví ze dne 18. března 2020. č. j. MZDR 12344/2020-1/MIN/KAN.

opatření bylo zabránit následnému šíření onemocnění covid-19 a bylo platné na celém území České republiky.¹²⁸

Vládní opatření omezující právo otce být přítomen u porodu bylo v teoretické rovině schopno dosáhnout ústavně garantovaného cíle, který byl sledován v podobě ochrany zdraví, a to i s přihlédnutím k logickému argumentu, kdy v době jeho přijetí nebylo dostatečné množství veřejně přístupných informací o jeho povaze, jelikož se jednalo o zcela nový druh onemocnění.

3.3 Kritérium potřeby

Zásah byl shledán vhodným, a proto je nutné přistoupit k posouzení druhého kroku, kterým je kritérium potřeby. V rámci kroku potřeby je srovnáván zákonný prostředek, omezující základní právo s odlišnými prostředky, které poskytují možnost docílit stejného výsledku, jenž nezasahuje do základních práv.¹²⁹

Legislativním prostředkem omezující právo na ochranu rodinného života otce je zmíněné opatření. V období rozšíření pandemie covid-19 vláda pravděpodobně nemohla docílit dosažení ochrany veřejného zdraví jiným šetrnějším prostředkem, který by nezasáhl právo na ochranu rodinného života. Jednalo se o zcela neobvyklou a specifickou situaci, kterou nikdo neočekával. Ministerstvo jednalo rychle a pod tlakem pandemie za účelem ochrany veřejného zdraví, které bylo v období pandemie na prvním místě žebříčku hodnot v demokratickém právním státě.

Jestliže by vláda na základě čl. 41 Ústavy využila své zákonodárné iniciativy a předložila by návrh zákona Poslanecké sněmovně, tak by i v případě zkráceného legislativního procesu nebyla ochrana zdraví obyvatel s ohledem na specifickou situaci zaručena dostatečně rychle. S přihlédnutím k možnostem výběru vhodných prostředků tak byl aplikován jediný možný prostředek, který byl schopen zajistit právo na ochranu zdraví. Vláda tedy využila prostředek, který byl k právu na ochranu rodinného života nejšetrnější. Je zde dána potřeba pro zásah do práva na ochranu rodinného života otce.

3.4 Kritérium přiměřenosti

Závěrečným stěžejním krokem testu proporcionality je poměrování základních práv, zde práva na ochranu rodinného života a právem na ochranu zdraví. Podle nálezu Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 4/94: „*porovnávání závažnost v kolizi stojících základních práv spočívá ve*

¹²⁸ Mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví ze dne 27. března 2020 č. j. MZDR 13620/2020-1/MIN/KAN.

¹²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 12. března 2008, sp. zn. Pl. ÚS 83/06 (N 55/48 SbNU 629).

zvážení empirických, systémových, kontextových i hodnotových argumentů. Empirickým argumentem lze chápat faktickou závažnost jevu, jenž je spojen s ochranou určitého základního práva; systémový argument znamená zvažování smyslu a zařazení dotčeného základního práva či svobody v systému základních práv a svobod. Kontextovým argumentem lze rozumět další negativní dopady omezení jednoho základního práva v důsledku upřednostnění jiného; hodnotový argument představuje zvažování pozitiv v kolizi stojících základních práv vzhledem k akceptované hierarchii hodnot.“¹³⁰

K tomu Kratochvíl dodává, že při střetu dvou základních práv budou povětšinou stěžejní odlišné argumenty než v případě kolize jiných základních práv. Byť argumenty půjde vpravit do zmíněných skupin argumentů, tak nalezení těchto argumentů tím nebude jednodušší.¹³¹

Prvním relevantním argumentem je, že společnost začíná vnímat jako závažný nežádoucí a protiprávní stav porodnické násilí. V Českých porodnicích je v dnešní době stále velmi často pácháno porodnické násilí.¹³²

Porodnickým násilím se rozumí situace, kdy je proti vůli rodičky, popř. osob jí blízkých na rodiče zdravotnickými pracovníky vykonáváno násilí psychického či fyzického charakteru. Porodnické násilí je systémové násilí vykonávané i bez vědomí, že se o porodnické násilí může jednat, a to v důsledku působení lékařů a zdravotníků v institucích, které porodní násilí vnímají ve své praxi jako běžnou rutinu. Je uváděno, že žena pociťovala jako psychickou újmu nemožnost přítomnosti otce u instrumentálního porodu při použití forcepsu.¹³³ Nevpuštění otce k porodu je tak jednou z forem porodnického násilí.¹³⁴ Pro zákonodárce je v právním státě ochrana rodinného života natolik důležitá, že jí propůjčil ústavněprávní formu čl. 10. odst. 2 a čl. 32 odst. 1 Listiny. Vypuzením otce od porodu byla porušována práva pacientky – rodičky a bylo na ní pácháno porodnické násilí, a právě tímto porodnickým násilím bylo závažně zasaženo do práva na ochranu rodinného života otce, matky a dítěte, jelikož nemohli společně prožít porod.

¹³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94.

¹³¹ KRATOCHVÍL, Jan. Omezování práv a svobod zaručených v Listině. In: KÜHN, Zdeněk a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, 210 s.

¹³² NOVÁKOVÁ, Petra. *Nutnost родit na zádech nebo oddělení matky a dítěte. Češky stále zažívají porodnické násilí*. [online]. whatnews.cz, 22. listopadu 2023 [cit. 14. března 2024]. Dostupné z: <https://www.whatnews.cz/news/nutnost-rodit-na-zadech-nebo-oddeleni-matky-a-ditete-cesky-stale-zazivaji-porodnicke-nasili/>.

¹³³ UŽ DOST. *Co je to porodnické násilí*. [online]. uz-dost.cz, [cit. 16. března 2024]. Dostupné z: <https://www.uz-dost.cz/porodnicke-nasili/>.

¹³⁴ Poznamenám, že samotné ústavněprávní ochrana práva otce být přítomen u porodu jako základního lidského práva, jehož odepření je součástí porodnického násilí je významným milníkem v oblasti porušování základních práv při páchání porodnického násilí a v porodnictví. To však samozřejmě s dostatečným reflektováním dosavadní judikatury Ústavního soudu a ESLP týkající se kolizí jiných základních lidských práv v oblasti porodnictví (např. nález Ústavního soudu ze dne 16. března 2021, sp. zn. III. ÚS 2480/20).

Empirickým argumentem je i to, že i Světová zdravotnická organizace dlouhodobě doporučuje přítomnost otce u porodu.¹³⁵ Ústavní soud dodává, že přítomnost otce u porodu je stěžejní jak pro matku, tak pro dítě, které např. v případě vyčerpání matky z porodu či při jeho komplikacích může užívat z kontaktu s otcem při bondingu.¹³⁶ Světová zdravotnická organizace si uvědomuje závažnost potřeby práva na ochranu rodinného života; byť primární práva, která na porodním sále mohou být dotčena, jsou ta matčina na ochranu soukromého a rodinného života, tak se jedná o práva, od nichž je v tomto případě odvozeno právo na ochranu rodinného života otce.

Ochrana rodinného života dle čl. 10 odst. 2 Listiny je z hlediska systematiky základních práv řazena k základním lidským právům. Naproti tomu právo na ochranu zdraví dle čl. 31 Listiny je právem sociálním, takové právo lze uplatňovat dle čl. 41 odst. 1 Listiny jen prostřednictvím zákona, které toto právo provádí. Základní lidské právo je přiznáno každému bez ohledu na státní příslušnost. Sociální práva jsou přiznána pouze občanům státu.¹³⁷ Ochrana rodinného potažmo soukromého života dle čl. 10 odst. 2 Listiny má z hlediska ústavněprávní ochrany prioritu.

Tím, že bylo omezeno právo na ochranu rodinného života otce upřednostněním práva na ochranu zdraví, tak došlo k situaci, kdy tato skutečnost měla za následek negativní dopad na vnímání právního řádu jako celku společností v období pandemie covid-19. Nastala riziková situace a vláda na ni zareagovala vydáním nejednoho opatření omezujícího základní práva, které nebylo v požadované zákonné formě, ale šlo pouze o opatření. Takový stav byl v rozporu s principem právní jistoty a neodpovídal legitimnímu očekávání nastávajících rodičů u porodu.

Z hlediska kontextu lze argumentačně odkázat i na výrok Fakultní nemocnice v Ostravě, která poukazovala na nerizikovost přítomnosti otců u porodu. Odůvodněno to bylo především tím, že zpravidla rodička i otec žijí jako rodina v jedné domácnosti a otec je tak stejným zdravotním nebezpečím pro ochranu zdraví jako rodička, to však za předpokladu příznivého zdravotního stavu otce a použití ochranných pomůcek. Nadto pro rodičku v nemocnici při nedostatku ochranných pomůcek nebylo stanoveno žádné zvláštní zacházení, aby nebyla sama

¹³⁵ UNIPA. *Doporučení WHO pro péči během porodu pro dosažení pozitivní zkušenosti s porodem*. [online]. Praha: Unie porodních asistentek. Dostupné z: <https://www.unipa.cz/wp-content/uploads/2018/10/WHO-p%C3%A9%C4%8De-p%C5%99i-porodu-CZ-libre-2.1.pdf>.

¹³⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 22. května 2023, sp. zn. III. ÚS 3319/22.

¹³⁷ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

nakažena. Možnost nakažení v nemocnici ze strany zdravotnického personálu byla významně vyšší, než že by ji nebo kohokoliv jiného nakazil otec.¹³⁸

Mimoto si lze jen těžko představit situaci, aby rodička, která již má covid-19, nikoho nenakazila, zatímco otec, který nakažen není, při využití ochranných pomůcek ano. Omezení otce u porodu nemělo tak na právo na ochranu zdraví takový praktický dopad, aby zdraví veřejnosti bylo ochráněno, což potvrzuje i to, že stále docházelo k šíření pandemie covid-19.

Navíc v prvních měsících pandemie covid-19 byli otcové v porodnicích běžně zastoupeni studentkami medicíny, které asistovaly rodičkám u porodu. Nesmyslnost opatření zdůraznilo i to, že otec mohl po porodu navštívit novorozence jako nezletilého pacienta. Rodička, dítě a následně otec zde byli ohroženi cizími jedinci, které pro zdravé osoby znamenaly zdroj zvýšeného rizika nákazy.¹³⁹ Jestliže cílem opatření byla ochrana práva na zdraví, tak jej tímto opatřením bylo možné ztěžka dosáhnout, když spíše podporovalo šíření nákazy s ohledem na vyšší sociální interakci osob, které spolu běžně ve styku nejsou. Upřednostnění práva na ochranu zdraví před právem na ochranu rodinného života tak negativně zasáhlo do práva na zdraví otce, matky a dítěte.

Nicméně lze konstatovat, že opatření na ochranu práva na zdraví mělo negativní dopad především na otce, protože podstatným způsobem zasáhlo do práva na ochranu rodinného života otce, poněvadž ten už se znovu nebude moci zúčastnit neopakovatelného zážitku porodu svého dítěte, které se právě narodilo. I Ústavní soud zdůraznil: „*narození dítěte je bezesporu velmi významným, ne-li dokonce tím nejvýznamnějším okamžikem rodinného života, jehož společné prožití je s to posílit vzájemná a společná pouta mezi matkou, otcem a dítětem.*“¹⁴⁰

Také ESLP v rozsudku Hanzelkovi proti České republice tvrdil, že narození dítěte je zásadní moment v životě rodičů a nelze popřít výjimečnost tohoto okamžiku pro rodinný život. Dodal, že jestliže dojde k zásahu do tohoto práva, musí být tento zásah ospravedlnitelný zvláště naléhavými důvody a zároveň nesmí být možný méně závažný zásah do tohoto práva.¹⁴¹

Narozením dítěte dochází k upevnění vztahu mezi matkou a otcem a vytvoření vztahu mezi rodiči a dítětem. Dochází zde k vytváření pozitivních rodinných hodnot. Újma na právu na rodinný život způsobená ochranou zdraví je způsobitelná zasáhnout jádro práva na rodinný život, jelikož nedojde k upevnování vazeb nejbližší rodiny a ochraně rodinných hodnot.

¹³⁸ LIGA LIDSKÝCH PRÁV. *Otevřený dopis – výzva ke zrušení zákazu přítomnosti otců u porodu*. [online]. llp.cz, 20. března 2020 [cit. 23. března 2024]. Dostupné z: <https://llp.cz/blog/otevreny-dopis-vyzva-ke-zruseni-zakazu-pritomnosti-otcu-u-porodu/>.

¹³⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. května 2020, sp. zn. Pl. ÚS 16/20.

¹⁴⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 22. května 2023, sp. zn. III. ÚS 3319/22.

¹⁴¹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 11. 12. 2014, *Hanzelkovi proti České republice*, č. 43643/10.

V případě, že by opatření vydáno nebylo, tak by k šíření nákazy pravděpodobně docházelo dále, i kdyby právo na ochranu rodinného života nebylo žádným způsobem omezeno. Je tedy zřejmé, že v tomto případě z hlediska hodnot demokratické právní společnosti bylo právo na ochranu rodinného života zasaženo větší měrou než právo na ochranu zdraví.

Otci byla fakticky odňata možnost realizovat výkon práva na ochranu svého rodinného života kvůli právu na ochranu zdraví neurčitého okruhu osob bezúčelně a toto odnětí svými výše uvedenými negativními následky zcela naprosto přesahovalo pozitivní důsledky na právu na ochraně zdraví.

Újma na právu na ochraně rodinného života je vzhledem k ochraně veřejného zdraví nepřiměřená, protože z poměrování vyplynulo, že právo na ochranu rodinného života bylo zatíženo neúnosně, jelikož byla skutečně znemožněna realizace tak významného zážitku pro rodinný život, jakým je společné prožití porodu otcem, matkou a dítětem. Avšak i při omezení práva na ochranu rodinného života, nebylo právo na ochranu zdraví opatřením dostatečně ochráněno. Omezení práva na ochranu rodinného života tedy nebylo v právním státě v podobě opatření dostatečně odůvodněné. Na základě výše uvedených argumentů při posuzování přiměřenosti kolidujících základních práv převáží právo na ochraně rodinného života otce nad právem na ochranu zdraví.

Závěr

V úvodu práce byly stanoveny dvě výzkumné otázky. První výzkumná otázka zněla, zda je právo otce být přítomen u porodu základní lidské právo. V úvahu přicházela dvě základní práva, a to právo na ochranu soukromého a rodinného života dle čl. 10 odst. 2 Listiny a právo na ochranu rodinného života dle čl. 32 odst. 1 Listiny.

Ústavní soud právo otce být přítomen u porodu řešil ve svých nálezech sp. zn. IV. ÚS 3035/15, sp. zn. III. ÚS 3319/22, v nichž se přiklonil k tomu, že přítomnost otce u porodu spadá pod obecnou ochranu práva na ochranu rodinného života dle čl. 10 odst. 2, konkrétněji pak požívá právní ochrany rodinného života dle čl. 32 odst. 1 Listiny a také dle čl. 8 Úmluvy. Zároveň vymezil také nositele práva otce být přítomen u porodu, primárně jsou jimi matka, dítě a prostřednictvím matky sekundárně i otec. Právní ochrany požívá rodina a rodinný život.

Z mých závěrů vyplývá, že matka nebude souhlasit s přítomností otce u porodu, nemůže otec realizovat výkon práva být přítomen u porodu proti vůli matky, a to s odkazem na právo na soukromý život matky. Podle konstantní judikatury Ústavního soudu a ESLP pod právo na soukromý život matky náleží právo rozhodovat o okolnostech porodu, konkrétněji rozhoduje sama o svobodné volbě místa a způsobu porodu. Právo na to zvolit si způsob porodu zahrnuje i výběr osob, které se porodu matky účastní. Matka jako nositelka práva na soukromý život ohledně okolností způsobu porodu může odmítnout účast otce při porodu.

Na závěr lze konstatovat, že při porodu má otec právo na ochranu rodinného života, zatímco matka má při porodu právo na ochranu rodinného života a také právo na ochranu soukromého života, a to včetně práva na soukromí a nedotknutelnost osoby.

Dále jsem v práci zkoumala, jestli je toto základní lidské právo otce být přítomen u porodu v České republice zákonem garantováno a v lékařské praxi dodržováno. Právo otce být přítomen je zaručeno na ústavní úrovni jako základní lidské právo na ochranu rodinného života. Podústavní úroveň tohoto práva je upravena zákonem č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, který v ustanovení § 28 odst. 3 písm. e) bod 3) ZZS stanoví právo matky na přítomnost blízké osoby. Právo otce být přítomen u porodu není v lékařské praxi dodržováno na takové úrovni, na jaké by mohlo být dodržováno, byť je patrný pozitivní posun vpřed. Například lze přihlédnout ke zrušení plateb ve většině porodnic za přítomnost otce u porodu.

Právo otce být přítomen u porodu je možné omezit tehdy, když to Listina či Úmluva připouští. Jedná se o právo relativní, a tudíž v případě střetu s jiným základním právem musí být vyvažováno testem proporcionality.

V práci jsem vymezila možné střety základních práv – právo na ochranu rodinného života x právo matky na soukromí a nedotknutelnost osoby a právo na ochranu rodinného života x právo na ochranu zdraví.

Provedením testu proporcionality bylo poměřováno právo na ochranu rodinného života s právem na ochranu zdraví v období pandemie covid-19. Ze střetu základních práv vyplynulo, že došlo k porušení práva na ochranu rodinného života otce a jeho rodiny mimořádným opatřením Ministerstva zdravotnictví, které bylo vydáno na ochranu práva na zdraví.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- BAŠKOVÁ, Martina. *Metodika psychofyzické přípravy na porod*. Praha: Grada Publishing, 2015, 112 s.
- FOREJTOVÁ, Monika. In: KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 1441 s.
- CHMEL, Roman. *Otázky a odpovědi o porodu*. 2. vydání. Praha: Grada, 2008, 138 s.
- KRATOCHVÍL, Jan. Ochrana rodičovství, rodiny a dětí. In: KÜHN, Zdeněk a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, 1664 s.
- KRATOCHVÍL, Jan. Omezování práv a svobod zaručených v Listině. In: KÜHN, Zdeněk a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, 1664 s.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Otcovství. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, 369 s.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodiče a děti. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, 369 s.
- MORAVEC, Ondřej. KOKEŠ, Marián. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021, 1413 s.
- MORAVCOVÁ, Markéta a kol. *Základy péče v porodní asistenci I.: prenatální péče a péče porodní asistentky o ženu v průběhu fyziologického porodu: péče porodní asistentky o ženu v průběhu fyziologického šestinedělí: péče porodní asistentky o fyziologického novorozence*. 3. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2022, 184 s.
- NAVRÁTILOVÁ, Daniela. Otec u porodu. In: ROZTOČIL, Aleš a kol. *Moderní porodnictví*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, 621 s.
- NOVÁKOVÁ, Alena, VELEMÍNSKÝ, Miloš. Přítomnost otce u porodu. In: GREGORA, Martin, VELEMÍNSKÝ, Miloš. *Čekáme dítě*. 3. vydání. Praha: Grada, 2020, 394 s.
- PRUDIL, Lukáš, ZEMANDLOVÁ, Anna. Porod. In: ROZTOČIL, Aleš a kol. *Moderní porodnictví*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, 621 s.
- RATISLAVOVÁ, Kateřina. *Aplikovaná psychologie porodnictví*. Praha: Reklamní atelier Area, 2008, 106 s.

- RICHTER, Robert, SCHÄFER, Eberhard. *Kniha pro tatínky: vše, co potřebujete vědět o těhotenství, porodu a prvním roce života ve třech*. Praha: Grada, 2007, 173 s.
- ROZTOČIL, Aleš. Císařský řez. In: ROZTOČIL, Aleš a kol. *Moderní porodnictví*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, 621 s.
- ROZTOČIL, Aleš. „Porod bez násilí“. In: GREGORA, Martin, VELEMÍNSKÝ, Miloš. *Čekáme dítě*. 3. vydání. Praha: Grada, 2020, 394 s.
- SRP, Bedřich. Definice porodu. In: HÁJEK, Zdeněk a kol. *Porodnictví*. 3. vydání. Praha: Grada Publishing, 2014, 538 s.
- SRP, Bedřich. Lékařské vedení porodu. In: HÁJEK, Zdeněk a kol. *Porodnictví*. 3. vydání. Praha: Grada, 2014, 538 s.
- ŠTEMBERA, Zdeněk. *Rodička včera, dnes a zítra*. Praha: Maxdorf, 2016, 222 s.
- TRČA, Stanislav. *Partner v těhotenství a při porodu*. Praha: Grada Publishing, 2004, 108 s.
- TOŠNER, Jindřich. Přítomnost partnera u porodu. In: HÁJEK, Zdeněk a kol. *Porodnictví*. 3. vydání. Praha: Grada Publishing, 2014, 538 s.

Odborné články

- FAIT, Tomáš, SMEJKALOVÁ, Eva. Otec u porodu. *Praktická gynekologie* [online databáze], 2014, roč. 18, č. 1, s. 75–78. [cit. 6. července 2022]. Dostupné z: databáze <https://www.prolekare.cz/casopisy/prakticka-gynekologie/2014-1/otec-u-porodu-48522>.

Právní předpisy a mimořádná opatření

- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.
- Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ze dne 16. 12. 1992.
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

- Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů.
- Mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví ze dne 18. března 2020. č. j. MZDR 12344/2020-1/MIN/KAN.
- Mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví ze dne 27. března 2020 č. j. MZDR 13620/2020-1/MIN/KAN.

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94.
- Nález Ústavního soudu ze dne 17. února 1999, sp. zn. Pl. ÚS 16/98 (N 25/13 SbNU 177).
- Nález Ústavního soudu ze dne 16. června 2005, sp.zn. I.ÚS 353/04.
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. března 2008, sp. zn. Pl. ÚS 83/06 (N 55/48 SbNU 629).
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. května 2008, sp. zn. Pl. ÚS 1/08 (N 91/49 SbNU 273).
- Nález Ústavního soudu ze dne 24. července 2013, sp. zn. I.ÚS 4457/12 (N 132/70 SbNU 221).
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. IV. ÚS 3035/15.
- Nález Ústavního soudu ze dne 22. května 2023, sp. zn. III. ÚS 3319/22.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. května 2002, sp. zn. IV.ÚS 315/01 (U 15/26 SbNU 361).
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. května 2020, sp. zn. Pl. ÚS 16/20.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 12. 2010, *Ternovszká proti Maďarsku*, č. 67545/09.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 10. 2014, *Konovalova proti Rusku*, č. 37873/04.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 11. 12. 2014, *Hanzelkovi proti České republice*, č. 43643/10.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 11. 2016, *Dubská a Krejzová proti České republice*, č. 28859/11 a č. 28473/12.

- Rozsudek Nejvyššího soudu v New Jersey ze dne 10. března 2014, *Případ Plotnick v. DeLuccia*, č. 434 NJ Super. 597. (Dostupné z: <https://casetext.com/case/plotnick-v-deluccia-1>).
- Rozsudek Nejvyššího soudu New York, Richmond County ze dne 2. září 2016, *Případ B.T. v. E.T.*, č. 53 Misc. 3d 473 (Dostupné z: <https://casetext.com/case/bt-v-et/?sort=relevance&resultsNav=false&q=>).

Internetové zdroje

- ABBASI, Kamila. *Účast otce u porodu spadá do práva na rodinný život. Soudy se budou znovu zabývat zákonností opatření Ministerstva zdravotnictví, které v době pandemie přítomnost otců zakázalo.* [online]. usoud.cz, 31. května 2023 [cit. 6. února 2024]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/ucast-otce-u-porodu-spada-do-prava-na-rodinny-zivot-soudy-se-budou-znovu-zabyvat-zakonnosti-opatreni-ministerstva-zdravotnictvi-ktere-v-dobe-pandemie-pritomnost-otcu-zakazalo>.
- AMBULANTNÍ POROD. *Co je to ambulantní porod?* [online]. ambulantniporod.cz, [cit. 13. července 2022]. Dostupné z: <http://ambulantniporod.cz/co-je-to-ambulantni-porod-drivejsi-odchod-z-porodnice>
- DOUBEK, Pavel. *Otazníky kolem omezení přítomnosti otců u porodu: Ombudsman šetření nevedl, vyplývá z oficiální odpovědi.* [online]. pravo21.cz, 15. června 2020 [cit. 3. března 2024]. Dostupné z: <https://pravo21.cz/spolecnost/otazniky-kolem-omezeni-pritomnosti-otcu-u-porodu-ombudsman-setreni-nevedl-vyplyva-z-oficialni-odpovedi>.
- LESKOVÁ, Ivana. *Na sál, až zaplatíš! Otec porod nestihl.* [online]. pressreader.com, 6. listopadu 2023 [cit. 3. března 2024]. Dostupné z: <https://www.pressreader.com/czech-republic/mf-dnes/20231106/281505050926362>.
- LIGA LIDSKÝCH PRÁV. *Otevřený dopis – výzva ke zrušení zákazu přítomnosti otců u porodu.* [online]. llp.cz, 20. března 2020 [cit. 23. března 2024]. Dostupné z: <https://llp.cz/blog/otevreny-dopis-vyzva-ke-zruseni-zakazu-pritomnosti-otcu-u-porodu/>.

- KŘEČEK, Stanislav. *Evidence stanovisek ombudsmana – vyhledávání*. [online]. eso.ochrance.cz, [cit. 3. března 2024]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene>.
- KŘEČEK, Stanislav. *Platby za přítomnost otců a dalších osob u porodu jsou už v mnoha porodnicích minulostí*. [online]. ochrance.cz, 5. května 2022 [cit. 5. února 2024]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/aktualne/platby_za_pritomnost_otcu_a_dalsich_osob_u_porodu_jsou_uz_v_mnoha_porodnicich_minulosti/.
- KUČEROVÁ, Tereza. *Otec u porodu není lidské právo, říká ombudsman. Ale je, oponují právníci*. [online]. idnes.cz, 31. března 2020 [cit. 1. března 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/zakaz-otcu-u-porodu-ombudsman-pravnici-lidske-pravo-koronavirus-covid-19.A200331_111252_domaci_kuce.
- NEMOCNICE VYŠKOV. *Ambulantní porod*. [online]. nemvy.cz, [cit. 11. července 2022]. Dostupné z: <https://www.nemvy.cz/media/cache/file/b7/Ambulantni-porod-nova-verze.pdf>.
- NOVÁKOVÁ, Petra. *Nutnost родit na zádech nebo oddělení matky a dítěte. Češky stále zažívají porodnické násilí*. [online]. whatnews.cz, 22. listopadu 2023 [cit. 14. března 2024]. Dostupné: <https://www.whatnews.cz/news/nutnost-rodit-na-zadech-nebo-oddeleni-matky-a-ditete-cesky-stale-zazivaji-porodnicke-nasili/>.
- PERALTA, Eyder. *New Jersey Judge Rules Women Can Keep Fathers Out Of Delivery Room*. [online]. npr.org, 12. března 2014 [cit. 13. března 2024]. Dostupné z: <https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2014/03/12/289619146/new-jersey-judge-rules-women-can-keep-fathers-out-of-delivery-room>.
- SEDLÁČKOVÁ, Miroslava. *Přítomnost otce u porodu sama o sobě nemůže být zatížena „poplatkovou povinností“*. [online]. usoud.cz, 26. dubna 2016 [cit. 24. ledna 2024]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/pritomnost-otce-u-porodu-sama-o-sobe-nemuze-byt-zatizena-poplatkovou-povinnosti>.
- ŠABATOVÁ, Anna. *Zpráva o šetření*. [online]. eso.ochrance.cz, 8. října 2014 [cit. 29. února 2024]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/1050>.

- ŠABATOVÁ, Anna. *Zpráva o šetření*. [online]. eso.ochrance.cz, 14. prosince 2015 [cit. 1. března 2024]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3658>.
- UNIPA. *Doporučení WHO pro péči během porodu pro dosažení pozitivní zkušenosti s porodem*. [online]. Praha: Unie porodních asistentek. Dostupné z: <https://www.unipa.cz/wp-content/uploads/2018/10/WHO-p%C3%A9%C4%8De-p%C5%99i-porodu-CZ-libre-2.1.pdf>.
- UŽ DOST. *Co je to porodnické násilí*. [online]. uz-dost.cz, [cit. 16. března 2024]. Dostupné z: <https://www.uz-dost.cz/porodnicke-nasili/>.
- WILHELMOVÁ, Radka a kol. *Vybrané kapitoly Porodní asistence I a II. Fyziologický porod*. [online]. Brno: Ústav zdravotnických věd, Lékařská fakulta Masarykovy univerzity, 2021. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/lf/ps20/porodni_asistence/web/pages/05_01_definice_porodu.html.

Abstrakt

Hlavním předmětem diplomové práce je zkoumání odpovědi na otázku, zda je přítomnost otce u porodu základní lidské právo, či ne. V práci jsem došla ke kladné odpovědi, že se o základní lidské právo jedná. Práce si klade za cíl zjistit, zda je v České republice právo otce být přítomen u porodu garantováno a v lékařské praxi ve zdravotnických zařízeních dodržováno.

Diplomová práce obsahuje úvod, tři kapitoly a závěr. První kapitola je věnována aspektům, které mají uvést do tématu práva otce být přítomen u porodu. V podkapitolách je o tématu pojednáno z historického hlediska a zdravotnického hlediska včetně definování základních pojmů spjatých s tématem. V druhé kapitole je vymezen právní rámec přítomnosti otce u porodu, a to včetně jeho subsumpce pod základní právo na rodinný život za použití analogie a rozboru judikatury Evropského soudu pro lidská práva a Ústavního soudu týkající se tématu. Z práce vyplynulo, že v České republice je právo otce být přítomen u porodu na ústavněprávní a podústavní úrovni garantováno, nicméně v lékařské praxi není zcela dodržováno.

Závěrečná část práce se zaměřuje na omezování tohoto základního práva, včetně aplikace testu proporcionality, jehož cílem bylo zjistit, zda převáží právo na ochranu rodinného života či právo na ochranu zdraví.

Abstract

The main topic of the diploma thesis is the investigation of the answer to the question whether the presence of the father at the birth of their child is a basic human right or not. In my research I came to the positive answer that it is a basic human right. The thesis aims to find out whether the right of the father to be present at the birth of their child is guaranteed in the Czech Republic and respected in medical practice in medical facilities.

The diploma thesis contains an introduction, three chapters, and a conclusion. The first chapter is devoted to aspects that should be introduced into the topic of the father's right to be present at the birth of their child. In the sub-chapters, the topic is discussed from a historical point of view and a medical point of view, including the definition of basic concepts related to the topic. In the second chapter, the legal framework of the father's presence at childbirth is defined, including its subsumption under the basic right to family life, using analogy and analysis of the jurisprudence of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court related to the topic. The work showed that in the Czech Republic, the father's right to be present at the birth of their child is guaranteed at the constitutional and sub-constitutional level, but it is not fully respected in medical practice.

The final part of the thesis focuses on the restrictions of this fundamental right, including the application of the proportionality test, the aim of which was to determine whether the right to the protection of family life or the right to health protection prevails.

Klíčová slova

Základní lidská práva – otec – právo na soukromý život – právo na rodinný život – porod – porodní sál – dítě – matka – přítomnost otce u porodu – autonomie vůle rodiče – poměrování základních práv

Key words

Fundamental human rights – Father – The right to private life – The right to family life – Birth – Delivery room – Child – Mother – The presence of the father at childbirth – The autonomy of the parent's will – Measurement of fundamental rights